

LETHRICA

ÅRGANG 15, NR. 29

DE HISTORISKE FORENINGER I LEJRE KOMMUNE

APRIL 2020

I dette nummer markerer vi 100-året for genforeningen med en artikel om lokale genforeningssten.

Vi har en beretning om Allerslev kloster som børnehjem, set med en klosterdrengs øjne.

Der er tre nedslag i Oldtiden i dette nummer, en oldtidshøj, en urne og Madsens stene.

Vi hører også om, hvilke forholdsregler man kunne tage i 1800-tallet mod en truende epidemi, og vi har en artikel om murere i 1800-tallet.

Orientering om eventuelle corona-aflysninger af arrangementer kan findes på foreningernes hjemmesider

Vi ønsker alle vore læsere en rigtig god sommer

På redaktionens vegne

Thyra Johannesen

I DETTE NUMMER:

<i>Leder</i>	2
<i>Genforeningen</i>	5
<i>Kommunal pengeseddel</i>	10
<i>Allerslev kloster</i>	11
<i>Osted</i>	16
<i>Ny oldtidshøj</i>	24
<i>Urnen</i>	25
<i>Madsens stene</i>	28
<i>Smitsomme sygdomme</i>	31
<i>En murersvend</i>	38
<i>Egnshistorisk Forening for Hvalsø</i>	44
<i>Lejre Historiske Forening</i>	46
<i>Bramsnæs Lokalhistoriske Forening</i>	47
<i>Lejre Museumsforening</i>	48
<i>Lejre Museum</i>	49
<i>Tadre Møllers Venner</i>	50
<i>Aktivitetsplan, TMV</i>	53
<i>Nyt fra DSI-TM</i>	54
<i>Kommende aktiviteter</i>	56

LØSSALG 10 kr.

LEDER

DE GØR EN INDSATS FOR BYGNINGSKULTUREN I DANMARK

På Borgergade 111 i København ligger en smukt istandsat fredet bygning. Den husede engang Søetatens Pigeskole – i dag Bygningskulturens Hus. Her er hjemsted med kontorfællesskab for en række foreninger og organisationer, der arbejder for kulturarvens og bygningskulturens sag. Realdania har spillet en væsentlig rolle for etableringen af Bygningskulturens Hus og støtter stadig driften og aktiviteterne. Herfra ydes gratis rådgivning til ejere af fredede og bevaringsværdige bygninger i alle spørgsmål. Der udgives publikationer og holdes konferencer, og der arbejdes målrettet på det politiske plan.

Her bor også foreningen Historiske Huse, som er en forening for ejere af fredede og bevaringsværdige huse i Danmark. Foreningen har en fin hjemmeside og udgiver en publikation to gange årligt med omtale af de bedste historiske huse med offentlig adgang: The Danish Club.

Med års mellemrum finder man, at det er formålstjenligt at sætte fokus

på bestemte emner. Formålet er at skabe interesse og forståelse i befolkningen for dem og dermed forhåbentlig også hos politikerne. Et af midlerne er at udskrive en konkurrence online, hvor alle kan deltage, om ”Danmarks smukkeste -----”.

Processen starter med, at dygtige fagfolk fra Historiske Huse udpeger 15 – 20 kvalificerede emner - rimeligt fordelt over landet. Dem kan der så vælges imellem. Det offentliggøres kun, hvem der blev nummer ét, to og tre, men der er stor prestige i blot at komme med på listen.

Man startede i 2011 med landsbyerne, hvor Sønderho på Fanø fik æren, og fortsatte i 2013 med købstæderne, hvor Svaneke på Bornholm blev udpeget.

Fra 2015 valgte man at sætte fokus på bestemte kategorier af bygninger, hvor der var særlige problemer. Bondegårdene blev den første kategori. Danmarks smukkeste Bondegård blev slægtsgården Klæggården i Ballum i Sønderjylland.

I 2016 kom turen til Præstegårdene på grund af en række aktuelle sager, hvor menighedsrådene søgte om tilladelser til alt - lige fra nedrivning over utilpassede tilbygninger og ombygninger til salg. Dertil kom generelt manglende eller dårligt vedligehold.

Den almindelige udvikling i samfundet havde ført til, at præstegårde blev "afkastede", dels ved sognesammenlægninger, og dels fordi en nutidig præstefamilie ofte søger dispensation fra bopælspligten på præstegården.

Formålet var at skabe bevidsthed om, hvor vigtig en del af vores kulturarv og kulturmiljø de historiske præstegårde er - både i sig selv og ved deres placering som en del af kirkemiljøet. Lokalt skal vi være stolte over at have dem og have forståelse for, at vi skal passe godt på dem.

Det lykkedes langt hen ad vejen, bl.a. blev to præstegårde, der var sat til salg, belagt med nogle solide restriktioner. Moseby på Falster blev Danmarks smukkeste Præstegård – det forpligter!

I 2018 blev det så herregårdenes tur. Motiveringen var, at de statslige støttemidler til de fredede herregårde gennem de sidste 30 år var blevet re-

duceret til det rent symbolske, samtidig med at staten øgede sine krav til ejerne. Herregårdene er en meget vigtig del af vores kulturmiljø, som alle er enige om bør bevares, men de tider er for længst forbi, da det betød "guld og grønne skove" at eje en herregård. Tværtimod er det oftest tilfældet, at der er større udgifter til vedligehold af fredede bygninger og store parker, end herregårdens drift kan kaste af sig.

Afstemningen skabte stor interesse rundt om i lokalsamfundene. En af årsagerne var givetvis, at mange herregårde også er besøgssteder. Her kunne det betyde meget - både for lokalsamfundet og for herregårdens indtjening - at blive kåret til Danmarks smukkeste. Over 10 000 deltog i afstemningen. Her vandt Voergård med kun 30 stemmers forspring. Vores eget Ledreborg blev en fin nummer tre.

I 2019 kom så turen til vandmøllerne. Foranledningen var direkte den meget håndfaste måde, hvorpå kommunerne har valgt at implementere EU's vandrammedirektiv - bakket op af sportsfiskernes stærke organisationer. Direktivet skal sikre, at fiskene kan gå op i vandløbene og yngle.

Mange steder har man helt eller delvist ført vandløbet i stryg uden om de gamle mølleanlæg eller sænket vandstanden for at tilgodese dette. Det medfører, at mølleanlægget tørrer ud og går til.

Der var engang over 1000 vandmøller i Danmark. I dag er der 30 tilbage, og ikke alle har vand. Vandmøllerne var industriens første kraftkilde, og de er derfor en uerstattelig del af vores kulturarv. På dem har vi bl.a. malet alt vores brødkorn i 1000 år.

Derfor må tiden være inde til at sikre de allersidste. Her må der så etableres faunapassager, hvor det ikke allerede er sket. Det opfylder også EU's krav.

Historiske Huses projekt blev denne gang støttet direkte af Folketingets Kulturudvalg.

Interessen for afstemningen blev rigtig stor. Hvor der var lokale kandida-

ter, blev der bakket kraftigt op af den trykte presse, TV, politikere, turisterhverv, foreninger og lokalbefolkningen, og afstemningen blev fulgt tæt som forsidestof. Der var stor værdi i at få Danmarks smukkeste Vandmølle.

Resultatet blev, at Børkop Vandmølle ved Vejle blev valgt til Danmarks smukkeste Vandmølle – og den er meget smuk, men den hedder også ”Restaurant Børkop Vandmølle” og har fire og en halv stjerne. Vores lokale Tadre Mølle blev en sikker nummer to, og det selv om den kun har en beskeden sommercafé drevet af frivillige. Det er egentlig ganske godt klaret.

Tadre Mølle er nu Sjællands smukkeste vandmølle, og den vil man næppe tørlægge.

Tak og lov for Realdania.

Bent Gottfredsen

Vores lokale prisvindere

GENFORENINGEN 1920

Der blev rejst op mod 600 genforeningssten i Danmark i tiden efter genforeningen i 1920. I dag står de som et stærkt symbol på betydningen af begivenhederne i 1920. I anledning af 100-året for genforeningen er alle genforeningssten og mindesmærker blevet fredet. I Lejre Kommune er der fem genforeningssten. Men hvad var egentlig baggrunden for genforeningen i 1920? Hvad er historien bag de fem sten i vores område?

Af Tobias Mortensen, koordinator Arkiv & Frivillighed, Lejre Bibliotek & Arkiv

Danmark tabte jo som bekendt krigen i 1864 - den 2. Slesvigske Krig - til Preussen og Østrig (Preussen blev til Tyskland fra 1871). Resultatet blev, at Danmark måtte afstå de tre hertugdømmer Slesvig, Holsten og Lauenborg til Preussen. Derved gik sønderjyske byer som Tønder, Aabenraa, Haderslev og Sønderborg fra at være danske til preussiske.

Mod slutningen af 1800-tallet rejste der sig en stærk folkebevægelse i de nordlige dele af Sønderjylland for en genforening til Danmark. Spørgsmålet om de tabte områder i Sønderjylland voksede til et meget varmt politisk emne i hele Danmark. I kølvandet på det tyske nederlag i 1. verdenskrig opstod muligheden for en

demokratisk løsning pludselig. Den danske Rigsdag vedtog i oktober 1918 en resolution, som tilkendegav et ønske om at prioritere folkets selvbestemmelsesret. Det ønske blev efterkommet ved fredsforhandlingerne i Versailles i 1919, og underskrivelsen af Versaillestraktaten 28. juni 1919 betød, at folkeafstemningen i Nordslesvig (10. februar) og Melleslesvig (14. marts) var en realitet. Dermed var Sønderjylland fra den 15. juni 1920 igen genforenet med Danmark. Det blev fejret i hele landet!

Stenen i Lyndby fra fortid til nutid

Genforeningsstenen i Lyndby finder man ved det tidligere rådhus i Lyndby (Lyndbygade 19). Stenen er flyttet dertil fra bronzealderhøjen Bavnehøj, hvorfra det skulle være muligt at se til begge fjorde (Roskilde Fjord og

Lærer P. Povlsen fra Lyndby holdt tale ved afsløringen. I baggrunden kan man skimte vandværkets vindrose (vindmølle) ved Bavnehøj. Foto: Amatørfoto fra P. Povlsens album, Lejre Arkiv

Isefjord).

Stenen blev afsløret den 9. juli 1920, og blandt de fremmødte var stenens giver, gårdejer (Lindegården, Lyndby Mark) Chr. Eliassen. Sognepræst T. L. Bjørndal og lærer P. Povlsen holdt talerne ved afsløringen, og P. Povlsen sluttede således: "...Så står da denne ældgamle sten ved foden af Bavnehøj som en af vort lands ejendommeligste genforeningssten med de tusindårige oldtidsmærker og smukke helleristninger eller solmærker på bagsiden og indskriften fra 1920 på forsiden.... Fortid og nutid er her forenet i mindet, der for nulevende og ufød-

te slægter vidner om Danmarks glæde over genforeningen...".

Det tre bølgelinjer på stenen er en reference til tekststykket: "Vort gamle Danmark skal bestå, så længe bøgen spejler", i Oehlenschlägers digt: "Der er et Yndigt Land". Inskription og udsmykning er skabt af lærer P. Povlsen og indhugget i stenen af stenhuggermester H. P. Hansen-Glem i Roskilde.

På stenen står:

**Sønderjyllands genforening
med Danmark
1920**

Genforeningsstenen i skovgrænsen i Strandskoven ved Langtved

Næsten over for Elverdamsvej 138 står genforeningsstenen i Strandskoven. Stedet blev valgt, da to smukke egetræer på stedet kunne fungere som indgangsportal til området. I bevoksningen af gran blev der så gjort plads til en jordhøj, hvorpå stenen nu står. Man havde uden held søgt efter en passende sten i området, men ved rydningen af området for grantræer dukkede uventet en passende natursten op. På den måde blev både stenen og pladsen skænket af ejeren af skoven, grev Frederik Christian Rosenkrantz Scheel fra Ryegård.

Genforeningsstenen blev afsløret den 9. juli 1920 ved en smuk folkefest, hvor stort set alle sognets beboere skal have deltaget. 11 krigsveteraner

Genforeningsstenen ved Langtved. Billedet er taget inden restaureringen. Foto Tobias Mortensen

fra 1864 dannede som hædersgæster æresvagt omkring stenen. Sognerådsformand L. P. Bigaard og pastor Chr. Jørgensen fra Rye og Sonnerup sogne talte ved afsløringen.

Chr. Jørgensen havde forfattet indskriften, som igen var indhugget af stenhuggermester H. P. Hansen-Glem i Roskilde:

Forkynd for skiftende slægter:

End råder Gud for Danmark.

**Minde om Sønderjydernes
kamp og sejr.**

Bagsiden: 1920

Støbt i beton, Genforeningsstenen i Kisserup

Der, hvor Skullerupvej går over i Hjortemarksvej i Kisserup by, finder man en af de mere atypiske genforeningssten i Danmark. Den tresidede og forholdsvis lave genforeningssten i Kisserup blev afsløret den 9. juli 1920.

Over genforeningsstenen skygger et egetræ, som blev plantet i 1915 til minde om kvinders og tyendes valgret.

I forbindelse med 100-året er stenen blevet grundigt afrenset og opmalet i den originale hvide farve. Restaureringen er selvfølgelig sket efter de

Den tresidede genforeningsstenen af beton i Kisserup. På stenen står: G. F. og 1920

Foto: Tobias Mortensen

gældende retningslinjer fra Slots - og Kulturstyrelsen.

Til historien om genforeningsstenen i Kisserup hører også en uventet historisk sammenhæng mellem mindstens tilblivelsessted, Hjortemarksgården i Kisserup, og en af genforeningens vigtigste symboler for eftertiden, nemlig Christian d. X's hvide hest, som han red over grænsen på ved genforeningen i 1920. Hesten

blev leveret fra den gård i Jylland, hvor Asta Jensens far var røgter, og Asta flyttede til Hjortemarksgården i 1985). Se artiklen "Asta fra Kisserup" i Lethrica (årgang 7, Nr. 14).

Genforeningsstenen i Biltris, fra strand til strand.

Mellem Elverdamsvej og Hornsherredvej 471 ligger anlægget med genforeningsstenen i Biltris smukt med udsigt over landskabet i Hornsherred. Med sine syv tons er genforeningsstenen en af områdets absolut største.

Stenen er rejst af beboere i Sæby og Gershøj sogne, som dengang indsamlede 1.300 kr. til formålet. Selve stenen blev skænket af kammerherre Ax. Kauffmann på Egholm slot. Afsløringen foregik som en lokal folke-

fest den 10. juli 1920 i strålende solskin med sange, taler og hornorkester - til glæde for de mange fremmødte beboere. Sognerådsformand i Sæby-Gershøj, forpagter Oscar Bay, talte om Sønderjylland, og forsamlingen sang: "Stenen nu øjnes fra

Genforeningsstenen i Biltris. Foto Tobias Mortensen

Strand til Strand”, som lærer Jeppe Andersen fra Biltris havde forfattet i en sang til lejligheden.

Efter afsløringen kørte deltagerne til Gershøj Kro i 40 udsmykkede vogne med flag og blomster. Der blev krigsveteranerne hædret og mindet. Aftenen blev afsluttet med blus ude på revet, og raketter blev affyret fra Gershøj havn. På stenens forside er der indhugget et dannebrogssflag. Nedenunder står indskriften, forfattet af Pastor F. J. Ebbesen:

**Dybt i danske hjerter
klang med tak det bud
Sønderjylland vundet!**

Ære være Gud!

Bagsiden:

**Rejst af beboere i Sæby og
Gershøj sogne 1920**

I **Osted** findes også en genforeningssten ved Osted Efterskole. Den er dog tilsyneladende blevet opstillet uden nogen højtidelighed i 1920. På den står:

Rejst i Genforeningsaaret 1920

Kilder:

”Asta fra Kisserup 90 år. Et langt arbejdssomt liv på landet” Redigeret interview med Asta Jensen i Kisserup ved Karin Gottfredsen og Thyra Johannesen,

Genforeningsstenen i Osted. Foto Tobias Mortensen

side 14-21 i LETHRICA, årgang 7, nr. 14, oktober 2012.

”Tre genforeningssten rejst og afsløret i 1920” side 19-26 i Fra Vor Egns-Historie - 11: Arkivaren fortæller historie, Bramsnæs Lokalhistoriske Arkiv, 1991.

I forbindelse med 100-året for genforeningen vil Lejre Historiske Forening, Egnshistorisk Forening Hvalsø, Bramsnæs Lokalhistoriske Forening og Lejre Bibliotek & Arkiv over sommeren sætte fokus på både genforeningssten og genforening ved fælles arrangementer. Følg med på Lejre Bibliotek & Arkiv's hjemmeside for mere information.

EN KOMMUNAL PENGESEDDEL

Af Bent Gottfredsen

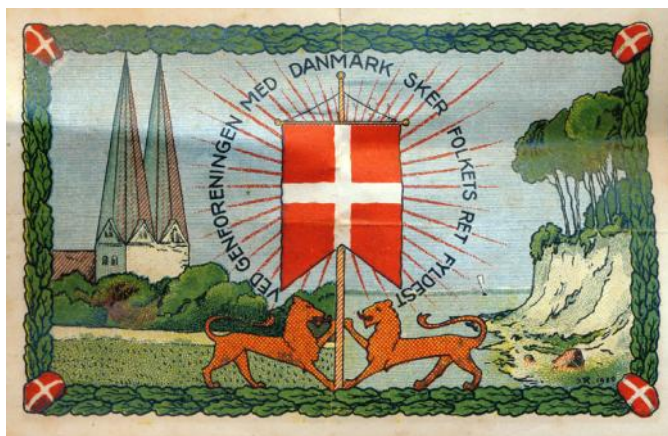
Genforeningen mindes vi jo i dag som den store danske glædesfest – og det var den da også, men for dem, der levede dengang, gav den også massevis af rent praktiske problemer. Alt skulle jo ændres.

Fra min farfar har jeg arvet en 1 markseddel udstedt af Broager Kommune, trykt på fint papir og underskrevet af kommuneforstanderen. Farfar forklarede, at det var nødpenge, fordi der op til genforeningen mange steder simpelthen manglede penge – sådan rent praktisk. Tyskerne ville ikke levere flere mark til en landsdel, der skulle afstås, og dan-

skerne var endnu ikke klar med kroner. Derfor var det ganske almindeligt, at kommunerne udstedte deres egne pengesedler. Det gjorde over 20 kommuner. Pengesedlerne kunne lyde både på kroner og mark. Der er også eksempler på, at private udstedte penge. Dette gjorde bl. a. to bagere. Da lød værdien på 1 brød. Der blev også udstedt masser af falske nødpenge.

Plebiscit Slesvig betyder frit oversat Folkeafstemningen Slesvig. Sedlerne var således også en markering af og et minde om folkeafstemningen. På tilsvarende vis udstedtes plebiscit frimærker.

Sedlen måler 14 gange 9 cm. Det sort, rød, hvide skjold symboliserer Kejserriget Tyskland.

1 mark 1920

ALLERSLEV KLOSTER SOM KATOLSK BØRNEHJEM

Første del

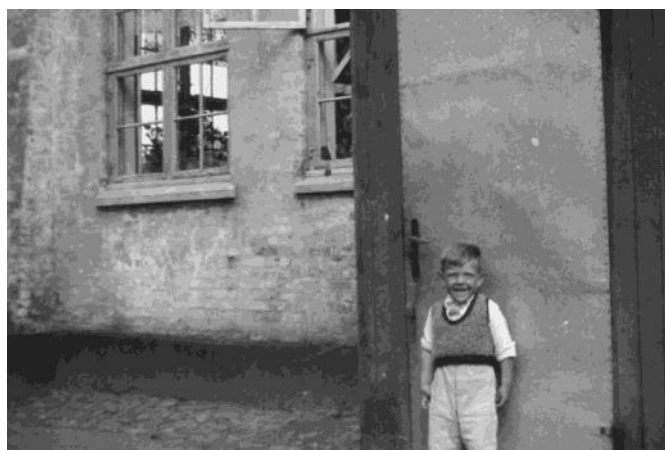
Af Georg Elleholm

Da jeg som barn var anbragt på klosteret, og da jeg ved research er blevet opmærksom på, at det ikke er særligt kendt, at det fungerede som børnehjem for drenge fra katolske hjem mellem to og fjorten år, vil jeg beskrive mine oplevelser.

Jeg blev anbragt på klosteret som fireårig i 1936 og boede der igennem hele min opvækst, til jeg gik ud af skolen i 1946 som trettenårig.

Min anbringelse husker jeg stadig. Da min mor gjorde sig fri af mig og gik, blev jeg knuget meget kraftigt af en af søstrene. Den særlige duft, som kom fra nonnedragten, er årsagen til, at det stadig står klart i erindringen. Det er påvist, at netop dufte er den stærkeste sans, der kan tilknyttes hukommelsen.

Det må have været en ubegribelig oplevelse for en dreng på 4 år først at glæde sig til en stor rejse og derefter at blive mødt af nogle mærkelige væsener, hvoraf han kun kunne se ansigt

Som fireårig

og hænder. Det må have været rædselsfuldt.

At komme fra Københavns bymiljø til et så fjernt og anderledes område må være en nærmest chokerende omvæltning, og livet på klosteret var da også meget anderledes.

Som barn har man en evne til at acceptere forholdene, som de er, men som tiden gik, blev det mere problematisk. Grundlaget var helt klart, at det var som katolik, jeg blev opdraget. Det indebar at følge reglerne for kirkegang og direkte undervisning knyttet til troen. Senere kom skriftsmål og kommunion (altergang), som var noget af det sværeste.

Jeg skulle bekende mine synder til en præst i en skriftestol og blev derpå pålagt en straf for at få syndsforladelse. Den kunne f.eks. bestå i, at jeg skulle bede Fadervor et vist antal

Som femårig, "rygende" på en lakridscigaret iført forklæde og bærende på spånkurv

gange afhængigt af, hvor alvorlige synder jeg havde begået. Det udviklede sig til, at jeg i forvejen havde indøvet, hvad jeg skulle sige. Dette skete altid om lørdagen, idet jeg om søndagen skulle til kommunion, og i tiden fra lørdag til søndag måtte jeg ikke synde. Det var en betingelse for at modtage alterbrødet, hvilket var et alvorligt problem.

Jeg indordnede mig dog så meget, at jeg blev valgt til ministrant (messedreng) og fik meget ros herfor af søstrene, og det skabte lidt jalousi

Den første kommunion 1941. Jeg står til venstre

hos de andre drenge.

Det daglige liv i klosteret formede sig på en måde, der kan betegnes som "bag klosterets mure", idet der ingen forbindelse var med det omgivende samfund bortset fra skolegang i Allerslev Skole, eller hvis jeg blev sendt i byen, eksempelvis for at købe noget til de fastboende pensionærer. Jeg kunne ikke lege hos skolekammerater, ligesom der aldrig var skolekammerater, der kom til os.

Når jeg havde fødselsdag, blev det kun fejret på klosteret og aldrig med

besøg af drenge uden for klosteret. Det skete kun to gange, at jeg blev inviteret til fødselsdag hos skolekammerater i deres hjem. Den ene gang var hos Jørgen Jørgensens yngste dreng Erlings fødselsdag. Altså et meget isoleret liv, hvilket meget senere fik indflydelse på mine ungdomsår og i mange år derefter.

Vi var ti drenge i alle aldre. Jeg var i starten fire år, og de ældste var op til 13 år, men vi havde gode muligheder for at finde på noget at lege. Omgivelserne var rigtig gode til det. Vi havde hele engen. Men det var især åen, som tiltrak os. Den kunne bruges på mange måder, f.eks. kunne vi fange mus og sætte dem på en slags

tømmerflåde og følge dens sejlads. Hvis vi var heldige at fange en snog, kunne vi lege med den hele dagen – stakkels snog.

Der var 10 søstre, der alle havde hver deres arbejdsfelt. Deres motto og regel var "bed og arbejde", og det gjorde de skam også, samtidig med at de havde deres ritualer, der påbød dem at bede mange gange dagligt. De fleste af dem kunne vi rigtig godt lide og var villige til at hjælpe i deres arbejde. Især var der en af søstrene, Sr. Josefa, som vi var meget glade for. Det var hendes arbejde at passe os drenge, og det gjorde hun på en måde, så vi absolut ikke ønskede at gøre noget, som gjorde hende ked af det.

Søstrene i procession

Hun var helt klart den fødte pædagog, og jeg mindes hende med stor glæde.

I 1960 var søstrene flyttet til Sostrup Slot, og jeg kontaktede Sostrup i 1983 for at søge oplysninger til brug for den bog, jeg så småt var gået i gang med. Det viste sig, at to søstre fra min tid levede endnu, og den ene var netop Sr. Josefa. Jeg fik aftalt at besøge slottet og fik derved mirakuløst mulighed for at gense Sr. Josefa efter 40 år. Det var en ubeskrivelig oplevelse for os begge.

Der gjaldt helt klare regler for os. Bl.a. skulle vi komme direkte hjem fra skole. Den regel overtrådte jeg en gang, idet jeg var blevet så interesseret i at se et tærskværk i gang, at jeg glemte tid og sted. Da jeg kom hjem, fik jeg at vide, at forseelsen ville blive givet til priorinden. Det virkede som en trussel, og det blev en eftermiddag i ængstelse. Først mens vi sad og spiste til aften, kom priorinden ind sammen med en anden søster. Hun pegede på mig på en måde, der betød, at jeg skulle følge med. Vi kom over i vaskeriet. Jeg blev bøjet forover og holdt af den anden søster, hvorefter priorinden brugte spansk-røret på min bagdel. Det var en væmmelig oplevelse. Også i andre si-

Gensyn med Søster Josefa 50 år efter

tuationer vankede der straf.

Den første straf, jeg fik - stadig som fireårig - var, fordi jeg tisede både i sengen og i bukserne om dagen. Det blev afstraffet på den måde, at man hæftede mine underbukser med tis på ryggen, og det skulle jeg gå med hele dagen, således at alle kunne se, hvad jeg havde gjort. Hvordan kunne man dog anvende et så skamfuldt middel? Man mente åbenbart, at det derved kunne afholde mig fra at fortsætte, men selvfølgelig var det ikke et middel, der ændrede på forholdet. Det har helt sikkert ikke været med Sr. Josefes gode vilje, at det skete.

En anden situation, som jeg ikke husker årsagen til, var, at jeg blev beordret til at knæle på en dørrist af jern. Hvor længe det stod på, husker jeg ikke, men det var helt klart en voldsom tortur at blive udsat for.

Endnu en situation husker jeg. Jeg

Allerslev kloster, hovedbygningen

havde åbenbart trådt mine sko på en måde, så de var blevet skæve. Jeg blev beordret til at tage skoene omvendt på, således at den højre skulle på venstre fod og den venstre på højre fod, idet man mente, at skoene derved kunne rettes op. Det har helt klart været pinefuldt at gå på den måde.

Disse oplevelser forventer man ikke anvendt på et børnehjem og i særdeleshed ikke, når man tænker på, at det blev udført af katolske søstre, men sådan skete det.

Vi blev også sat til at arbejde, hvilket vi selv følte var naturligt. Arbejdet kunne bestå i, at når der kom 3-4 store læs træ, skulle vi save og hugge

brænde og derefter køre det op på pladsen i klosteret og stable det.

På den tid var der ikke kloakeret, så der var rigtige lokummer flere steder. Dem fik vi til opgave at bære ned på møddingen og tømme. Det var ikke et rart job. Først løftede vi dem op, hvilket var meget ulækkert, især når der var gået for lang tid, og de var fyldt godt op, så der blev spildt noget.

Vi deltog også, både når der skulle lægges kartofler, og siden, når de skulle tages op. På den måde var vi ikke kun til belastning, men gjorde gavn.

Fortsættes i næste nummer.

OSTEDS HISTORIE 1719-2019

Af Erik Rasmussen

Fortsat fra nr. 28

Oplysningstiden.

Op gennem 1800-tallet blev det bedre tider for landbruget. Dels fordi priserne steg på korn, og dels fordi produktionen steg. Det skyldtes, at der kom flere og bedre landbrugsmaskiner af jern. Svingploven er et godt eksempel. (9) Oplysningstidens ideer bryder med de tidligere overtroiske traditioner og skaber nye ideer. Bøger blev skrevet og var med til at øge fagligheden i landbruget. I Osted blev der også skrevet en bog om de nye dyrkningsmetoder i landbruget. (10)

Præstegården

Indtil 1860-erne spillede præsterne en væsentlig rolle i landbruget. De var ofte foregangsmænd for landmændene. I Osted boede der en præst og bonde ved navn Jens Christian Jensen. Han skrev en bog på 400 sider: ”Anviisning til et velindrettet Landbrug for Bondestanden.”

Han vandt en pris på 300 rigsdaler, så samfundet satte pris på at udvikle landbruget.

Osted præstegård brændte Skt. Hans aften 1879. Ilden var meget voldsom, og den firlængede gård, der lå øst for kirken på den nuværende kirkegård, brændte ned til grunden. Få dage efter branden foreslog kirkeejer lensgreve Holstein-Ledreborg, at den ny præstegård kom til at ligge nord for kirken. For at finansiere den nye gård blev der solgt 50 tdr. land øst for Hovedvejen. Jorden blev opdelt i tre parceller. I dag er der kun Stenagergård tilbage på præstegårdsjorden. Gården blev opført i 1882 og ejes stadig af samme slægt.

I 1919 bliver de såkaldte jordlove vedtaget. Al præstegårdsjord inddrages og forpagtes ud til husmænd. Nu er præsternes rolle som landmænd slut, en afvikling, der har været i gang siden 1860-erne. Præsterne bliver nu ansat som embedsmænd med fast løn fra staten.

Skolerne i Osted

Der er ikke fundet kilder, som fortæller, hvornår og hvem der startede skoleundervisning, men meget tyder

på, at det var Ledreborg Gods, der ejede kirken samt et lille hus i tilknytning til kirken. Her formodes det, at skoleundervisningen begyndte. Godsejer Holstein Ledreborg var meget fremskridtsvenlig. Den første kilde, der fortæller noget om skoleundervisningen, er, da Ledreborg Gods sælger skolehuset til Vibygård: *"1755 Hus Osted kirke tilhørende bortfæstes til Vibygård ejere for 5 rd. årlig, som bruges til skolehold"*. I folketællingen i 1771 fandtes en skoleholder med familie i Osted. I folketællingen i 1787 fandtes en skoleholder ved navn Christen Stephansen under Osted kirke. Der er ingen tvivl om, at der

har været skole i Osted meget tidligt, måske allerede under den skoleordning, som Frederik 4 oprettede i 1739 for rytterskoler. (11)

I begyndelse af 1790-erne overtager skolen bygningerne fra kroen, da kroen flytter ud til den ny hovedvej. I 1888 bliver de gamle bygninger revet ned, og der bliver bygget en ny skole, som er skole frem til 1940. I 1937 kommer der en ny skolelov med Jørgen Jørgensen som undervisningsminister. Loven havde til formål at hæve landbefolkningens skoleundervisning. Osted blev en af de første landsbyer, der fik en ny og moderne centralskole. I den nye centralskole var der

Osted skole 1940, Hovedvejen

sløjd- og gymnastiksale og skolekøkken til pigerne. Op gennem 60-erne voksede elevtallet, efterhånden som de nye parcelhuskvarterer blev udbygget, og i en periode var der realskole. I dag er der små 200 elever i Osted centralskole.

Grundtvigianismen

I nabobyen Ousager tog mange landmandssønner på højskole. Det fik stor betydning for Osted. Allerede i vinteren 1872 begyndte aftenskolens undervisning i Osted skole. Samme år blev der oprettet læseforening for den mandlige ungdom: I 1888 oprettede andelsbevægelsen et mejeri, Landmandslyst. I 1889 kom forsamlingshuset Hejmdal. I 1917 begyndte Osted friskole at undervise 16 børn, og i 1924 blev der oprettet en valgmenighed. I forhold til Osteds størrelse blev byen således en stærk støtte for Grundtvigianismen igennem

hele 1900-tallet.(12)

Andelsbevægelsen

Det første andelsmejeri i Danmark blev indviet i 1882 i den lille vestjyske by Hjedding. Dermed begyndte et andelseventyr uden sidestykke. I 1887 blev det første mejeri, Landmandslyst, bygget i Ny Osted. De første bygninger stod i 70 år. I 1957 blev Landmandslyst bygget om til et moderne mejeri. Her blev fremstillet mange gode mejeriprodukter, som vandt store og fine priser. Alligevel måtte mejeriet lukke i 1997. Landmandslyst kunne ikke klare konkurrencen mod de store mejerisammenlutninger. Nu er bygningerne revet ned, og der er bygget boliger på området.

Hejmdal

Det første forsamlingshus i Osted blev indviet den 27. juni 1890. Det lå i krydset ved Byvejen og Hvalsøvejen. Placeringen skyldes et kompromis mellem de aktive folk i Osted og i Osager. Det var ikke vanskeligt at skaffe penge til byggeriet. Mange folk kunne se betydningen af at have et mødested, hvor der kunne holdes foredrag, gymnastik, diletterant og fest. Et af de første foredrag, der blev af-

Osted mejeri, Hovedgaden

Heimdal, Byvejen

holdt, hed: *"Kristendommens forhold til de sociale spørgsmål"*. Den første gymnastikforening i Osted blev oprettet her. De første baller blev afholdt med salg af øl. Man stoppede dog hurtigt med at servere øl og gik over til *"chokoladeballer"*, da det ellers gik for vildt til.

Da Osted friskole blev bygget i 1917, flyttede mange aktiviteter til friskolen. Foredrag og dilettant flyttede med. Ved Hejmdals 40 års jubilæum blev forsamlingshuset sat i stand for sidste gang. Der var stadig bolig til en bestyrer oven på huset, men snart blev det omdannet til karetværksted og senere til bilværksted. I 1960-erne blev forsamlingshuset revet ned for at gøre plads til nye parcelhuse i Baunehøj.

Osted Fri-og Efterskole

Osted Fri og Efterskole blev oprettet d. 6. september i 1917: *"Der var 18*

børn og 12 forældrepar der stod bag skolen. Det var ikke en overvældende tilslutning, men alligevel tilstrækkelig til, at man gjorde et forsøg". (13) Skolen startede i et husmandssted, men allerede året efter, den 8. september, blev den første skolebygning indviet. Skolen er siden vokset og udvidet mange gange. Ved skolens 100 års jubilæum var der 40 børn i børnehaven, 200 elever i friskolen og 100 elever på efterskolen. Skolens værdigrundlag hviler på et Grundtvig/Koldsk idegrundlag med fortællinger, historien og sang, som stadig spiller en stor rolle. Det gælder om at oplive, før man oplyser. (14)

Osted Valgmenighed

Sognepræst Halvdan Helweg havde længe været utilfreds med statskirken (folkekirken), og sammen med stærke kræfter omkring Osted Fri- og Efterskole og det radikale venstre dannede man Osted Valgmenighed i

Missionshuset, Hovedgaden

1924. De ønskede et friere menighedsliv end det, der var i sognemenigheden. Det gav anledning til megen debat. De mennesker, der blev i sognemenigheden, beskyldte udbryderne for, at de bare ville ”skumme fløden”, mens tilhængerne af valgmenigheden ville have frihed til selv at bestemme, hvem der f. eks. skulle være præst. Valgmenigheden benytter Osted kirke og har stemmeret ved bispesvalg. (15)

Missionsforbundet- Fri kirke

Missionsforbundet blev stiftet i 1890. I begyndelsen samledes man i de familiers hjem, det drejede sig om. Man indbød prædikanter udefra. Først i 1910 blev der bygget Missionshus i Kirkebjerg. Huset ligger der endnu ved Hovedvejen, men nu er

det privat bolig. I 1968 byggede menigheden en ny smuk kirke lidt længere mod syd. Missionsforbundet er ikke med i folkekirken, man meldte sig ud og klarede sig ved egne midler til præst og kirke. Medlemmerne er personligt blevet frelst, ikke ved nadveren og i barnedåben, men kun ved tro på Jesus.

Der er således tre aktive menigheder, der kæmper om sjælene i Osted: Sognemenigheden, Valgmenigheden og Missionsforbundet. Det gav tidligere en livlig aktivitet i byen. Valgmenigheden og Friskolen blev i en periode kendt langt uden for byens grænser.

Anden Verdenskrig

Anden verdenskrig satte ikke store aftryk i Osted. Mod slutningen af krigen var Osted skole besat af ungarske

soldater i tysk tjeneste. De skulle holde øje med, om indbyggerne overholdt udgangsforbuddet. Efter megen diskussion spillede Osted Idrætsforening en fodboldkamp mod de ungarske soldater. Osted tabte, og si-

Købmandsbutik, Byvejen

den er der gået rygter om, at den så berømte Puskas fra Ungarn var med. På skolens loft er der fundet våben, som menes at stamme fra nogle aktive frihedskæmpere. Men mange lokale borgere var med til at gemme våben for frihedskæmperne.

Parcelhuse

Parcelhusbyggeriet begyndte i 1960 i Osted på Langetoften. På Ejlekærgård boede en kvinde ved navn Agathe. Hun var glad for at komme af med jorden, da hun havde besvær med at komme over Byvejen med sit kvæg om morgenen og aftenen på grund af den stigende trafik. Siden er

Lysholmparken, Skovens kvarter, Baunehøj, Toftekær, Flintebjerg, Flintevænget og Baunemosen kommet til.

Da Tofterne var udbygget i 1968, blev der etableret et butikstorv ved Fugletoften, Alfarvej og Agertoften. Brugsen flyttede fra Osager til butikstovet i 1969, og mange forretninger som: banker, frisør, legetøjsbutik, pizzeria og Dagbladets redaktion kom til i årenes løb. I dag er der kun Dagli'Brugsen tilbage. Butiksarkaden skal omdannes til bolig, og de få butikker, der ikke er bukket under for e-handel og de store indkøbscentre, ligger spredt rundt i byen. Byen har

Osted Kro

Osted Alderdomshjem, Hovedgaden

ikke noget bycentrum, hvor folk kan mødes tilfældigt. Det er trist for sammenhængen og fællesskabets skyld.

Industri

Der har været håndværk og småindustri i Osted i mange hundrede år. Der har været skomagere, skræddere og købmænd, og der er stadig slagter, elektrikere, frisører og mekanikere. Smeden, der lå lige over for gadekæret, har eksisteret, så længe der har været landsby. Huggeren (tømreren) kender vi fra de første gårde, der blev udflyttet i slutningen af 1700-tallet.

Det moderne industrikvarter ligger midt i byen på Alfarvejen. Her var den mest kendte virksomhed DFØ: Dansk fryseøkonomi, som leverede dybfrosne varer til hele landet i 70- og 80-erne. Virksomheden stoppede i 1993. I dag er den mest kendte Bon-

deskovgaard, der har et meget fint værksted bygget efter gamle traditioner. De leverer træ til vikingehallen i Sagnlandet og til mange specialopgaver. Den største virksomhed er Con-vatec med over 300 ansatte. Virksomheden producere medicinsk udstyr til mange lande.

Osted i forandring.

Osted er inde i store forandringer i disse år. Kroen er efter 500 år i byen nedlagt som krovirksomhed. Kroen hedder nu Osted Hotel. Butiksarkaden skal rives ned til fordel for boligbyggeri. Byens tyngdepunkt er gennem historien flyttet fra gadekæret til hovedvejen og tilbage til butikstovet, men nu er bymidten brudt sammen. De to store indkøbssteder ligger i hver sin ende af byen. Der mangler en bymidte med kunst, kultur og forretninger. Skal Osted by fortsætte med at være en attraktiv by for handelslivet og beboerne, er der behov for nye visioner. I byer som Borup, Bjæverskov og Hvalsø er der for længst skabt nye og moderne indkøbssteder.

Vores by

Vores by (Vores sted er et slogan, der bruges i Lejre) er som andre byer

formet af historiens rødder. Byen er en kombination af de byggeklodser, historien har formet. Er der ikke fundet nogen kulturskatte i Osted, så har beboerne altid været meget aktive, og der er mange frivillige mennesker. Byen har i 100 år udmærket sig ved at have tre kirkesamfund. I dag er der også et Kulturhus og et rigt foreningsliv, som ikke kunne fungere uden frivillige. Kulturhuset er et vigtigt mødested for alle foreninger, og der er kunst-og tekstiludstillere. Osted idrætsforening har 9 underafdelinger med over 800 medlemmer tilsammen. De frivillige spiller en stor rolle for gode oplevelser, og de er med til at styrke fællesskabet i Osted. I Osted er der en stor skaberkraft og et godt netværk af ildsjæle. (16)

Noter

9. *Det er en let plovtype, som kan betjenes af blot én bonde med en eller to arbejdsheste til at trække foran. Den består primært af jern eller stål, som gør den stærkere end den gamle muldfjælsplov. Den bruges ikke mere.* Wikipedia.

10. *"En snes Præster og to Præstegårde."* Side 74. Torsten Dam-Jensen.

11. *Osted gamle skole.* Side 10. Hans H. B. Larsen.

12. *Et typisk udtryk for den grundtvigianske tankegang er Grundtvig-citatet: "Menneske først, kristen så"* Wikipedia.

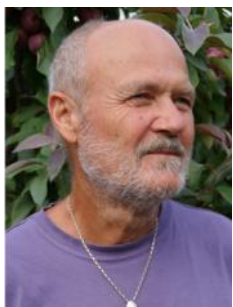
13. *Folkelige bevægelser på Ostedegnen.* Side 62. Ved Anne Marie Kjærsgård.

14. *I 1852 i Dalby på Fyn startede Christen Kold den første friskole, som byggede på N.F.S. Grundtvigs tanker og menneskesyn. Skolen skal være skole for livet. Det var en protest mod udenadslære, i stedet skulle fortælling oplive børnene. Forældrene betaler $\frac{1}{4}$ og staten de sidste $\frac{3}{4}$ af skolepengene.*

15. *Valgmenighedens aktiviteter er primært tre månedlige gudstjenester og desuden en række folkelige og kirkelige møder. - Der findes valgmenigheder mange steder i landet. - Valgmenighederne er en del af den danske folkekirke og bygger på samme teologiske grundlag. - Den afgørende forskel er, at et valgmenigheds medlem selv har ansvaret for menighedens økonomi og indre liv. - Særlig karakteristisk er det, at en valgmenighed selv vælger og aflønner sin præst. Citater fra medlemsbladet: Osted valgmenighed, Mennesker og menighed, side 2.*

16. *Teksten er udarbejdet på grundlag af Lejre Kommunes Landsbyvisionarium, Vores sted.*

"NY OLDTIDSHØJ" PÅ SÆRLØSE OVERDREV

Af Bent Gottfredsen

En nabo Christian Munksgaard har henledt EHF's opmærksomhed på en ikke - registreret oldtidshøj i "Spejder-skoven" på Glædesbjergvej på Særløse Overdrev. Den ligger i et meget markant tæt skovbevokset dødislandskab. Det er nok årsagen til, at den ikke er blevet registreret tidligere. Den er vanskelig at finde, selv om den kun ligger ret få meter fra Skjoldungestien. Koordinaterne er: N 55 34 388, E 011 53 771. Det lokale stednavn er Store Onde Mose Banke.

Som højen fremstår i dag, måler den øst/vest ca 14 m og nord/syd ca 8 m. Den er stærkt forstyrret, men ikke des mindre fremstår den ret stor-slået og meget smuk med mange rigtig store mosgroede sten. Det er svært at forestille sig, hvordan den oprindelig så ud. Nogle sten er klart randsten. To ødelagte gravkamre ses tydeligt.

Fundet er anmeldt til ROMU, hvor arkæolog Cille Krause vurderer den som en langdysse.

Der har tidligere været to oldtidshøje tæt på den nyfundne, herunder en ret stor langdysse.

Se flere fotos på hjemmesiden.

URNEN FRA BRONZEALDEREN PÅ LEJRE BIBLIOTEK 4

Af Olav Sejerøe

I august åbner en udstilling med en urne fra bronzealderen på Lejre Bibliotek. Urnen har en længere historie på det sted, hvor den udstilles. Hvor biblioteket nu ligger i den tidligere stationsbygning, lå oprindeligt to høje fra bronzealderen på åsen Tåringsbjerg.

I ældre bronzealder omkring 1400 før Kristus opførte man to gravhøje

fig. 1. Gravurnen fra yngre bronzealder

med rige gravgaver for tidens standspersoner. I yngre bronzealder brændte man de døde. De brændte ben fra ligbrændingsbålet kom i en gravurne, som man begravede. Det skete ofte i en gammel gravhøj fra ældre bronzealder. Det var tilfældet med den urne, som nu udstilles på Lejre Bibliotek.

Bronzealderhøjene med deres grave og gravgaver lå nu urørte i næsten 3000 år. De var beskyttet af de mange generationers respekt for deres forfædres grave og for en tro på, at det ville gå én ilde, hvis man forstyrrede gravfreden. I 1874 var det slut med gravfreden. Da Nordvestbanen skulle anlægges, tog man ikke smålige hensyn til fortidsminder langs banen. Man lagde banen hen over gravhøje, og man havde god brug for jorden fra gravhøjene til banedæmninger. To bronzealderhøje lå, hvor Lejre Station skulle opføres, og de forsvandt.

Bayers billede af Taaringe Bierg fra før banens anlæg:

Vi kører på Lejrevej fra krydset ved

fig. 2. Bayers billede af "Taaringe Bjerg"

Alleen til Ledreborg mod Allerslev. Der er tre høje på billedet. Den store høj til højre er åsen Taaringe bjerg. De to høje midt i billedet er de to bronzealderhøje. Alle tre høje blev brugt til banens anlæg.

Entreprenøren, Lauritz Petersen, var en ivrig oldsagssamler, så det var ikke så mærkeligt, at en del oldsager kom i hans samling. Lauritz Petersens samling blev senere erhvervet af hans nevø Gustav Monberg, og hans enke gav den til Nationalmuseet. Billederne viser nogle af de flotteste genstande fra Lauritz Petersens samling, som blev fundet i bronzealderhøjene ved banens anlæg.

Der var stor interesse for oldsagerne fra de ødelagte gravhøje. Entreprenøren Lauritz Petersen samlede på oldsager, og han mente, at hvad der blev fundet tilhørte ham.

Maleren Christian Bayer, der var kommet til Lejre som feriebarndom, var samtidig med udgravningerne i Lejre på et af sine hyppige feriebesøg. Han skrev harmdirrende om ødelæggelserne af højene og reddede en del af fundene for eftertiden. I sin bog "Gamle minder" fra 1925 fortæller Christian Bayer om udgravningen:

"Men så blev der begået en Vandalisme, idet der blev sløffet en betydelig Kæmpehøj fra Bronzealderen; at den var betyde-

fig. 3. Bæltespænde og del af armring fra en kvindegrov

lig, måtte fremgå af det Fundne, vist er det, at det vilde have været et betydeligt fund for museet, hvis det var blevet kyndigt undersøgt og behandlet, og ikke af en brutal jernbane-entreprenør med arbejdere. Jeg, som af min Ven Per var gjort opmærksom på åbningen af højen og så, hvad der var fundet, bød arbejderne en god betaling for det, idet jeg ville overlade det til museet. Vi var omtrent blevet enige, da ingeniøren kom til og påstod, at det fundne var hans. Dette benægtede jeg og han blev da grov og sagde, at han nok selv skulde indsende det Fundne, hvad han ikke gjorde".

Det lykkedes dog alligevel Christian Bayer at købe nogle af oldsagerne af arbejderne uden om entreprenøren, men han afleverede heller ikke alt til

fig. 4. Mejsel, sværd og økse fra en mandsgrav

museet. Han fik en flot urne fra bronzealderen fra en af højene ved Taaringe Bjerg.

I 1986 modtog Lejre Fredningsforening urnen fra yngre bronzealder som testamentarisk gave fra Christian Bayers barnebarn fru Vibeke Bak i Maribo. Den var i en årrække udstillet på Historisk Forenings udstilling på Ledreborg sammen med billeder af bronzefundene fra Lauritz Petersens samling.

I Historisk forening mener vi, at urnen bør udstilles i Lejre, og det oplagte sted at udstille den vil være på Lejre Bibliotek, på det sted, hvor den først blev begravet for knap 3000 år siden og senere fundet ved banens anlæg. Sammen med ROMU og Lejre Bibliotek laver Historisk Forening en tidsbegrænset udstilling på Lejre Bibliotek. Derefter vil urnen overgå til ROMU, og vi håber, at den vil blive udstillet i Lejre.

MADSENS STENE ER NU KOMMET PÅ MUSEUM

Af Bent Gottfredsen og Thomas Dam Bruun

Flittige læsere af Lethrica vil vide alt om Madsens Stene fra mange tidligere omtaler i bladet, hvortil henvises. Bladene kan læses på foreningens hjemmeside, hvor der også ligger flere andre artikler om emnet samt fotos af EM's stene. *)

Den ultrakorte historie er:

Amatørarkæolog Erik Madsen fandt i 1960'erne ved Ejby Bro neden for kystskrænten nogle meget primitivt tilhuggede stenredskaber, som han mente måtte stamme fra sidste mellemistid - Eemtiden.

Førende udenlandske eksperter var enige med ham deri, men - sagde danske forskere - det kunne jo også bare være nogle ringe arbejder fra nyere tid, der var styrtet ned fra de øverste lag.

Daværende rigsantikvar P. V. Glob var meget interesseret, og han anbefalede derfor en ansøgning til Statens Humanistiske Forskningsråd, der bevilligede Erik Madsen midler til en undersøgelse i skrænten. Han lavede derefter to udgravninger og flere søgegrøfter i denne. Her kom han ned til en gammel strandbred, hvor han

"in situ" fandt tre tilsvarende bearbejdede sten.

Geologerne daterede strandbredden på baggrund af muslingeskaller til Eemtiden, dvs. for ca. 120 000 år siden. Madsen mente derfor, at det var neandertalernes redskaber, han havde fundet.

P. V. Glob skrev herom i sin bog Danmarks Oldtid, at Madsens fund "*ledte tanken hen på tilsvarende engelske fund, der var 400 000 år gamle*". Det var i øvrigt ca. 300 000 år for meget.

Nationalmuseet ville dog stadig ikke anerkende Madsens fund. Trods dette skænkede Madsen sine sten, der måske er Danmarks ældste menneskeskabte genstande, til museet. Efterfølgende ønskede museet at skille sig af med Madsens samling, selv om Glob anbefalede, at man beholdt dem - "*de beviste alligevel ikke noget*" - undtaget dog de tre sten, der var fundet "in situ". Et vigtigt argument var, at neandertalerne ikke havde været så langt nordpå. Senere er de påvist i Varggrottan i Finland - men herom er der også uenighed.

Takket være en behjertet museums-

Madsens Stene pakkes ud og sorteres. Personerne er formand for LejreArkæologiske Forening Thomas Brunn, Professor og arkæolog Poul Erik Lindelov, geolog Niels Schrøder og foreningens næstformand Lynge Hansen. Den nysgerrige tilskuer er Bent Gottfredsen

inspektør kom Madsens Stene så på Bramsnæs Museum og Arkiv. Herfra endte de ved museets ophør hos Bramsnæs Lokalhistoriske Forening – BLF.

De tre sten, der forblev på Nationalmuseet, er efterfølgende bortkommet. De kan have været udlånt til en udstilling på Geologisk Museum. Lejre - Arkæologisk Forening prøver at undersøge dette spor nærmere. Det er også omdiskuteret, om de tre in situ sten er menneskeskabte eller ej. Derfor ville det være af stor værdi, hvis de kunne findes og undersø-

ges på ny. Nationalmuseets/arkæologernes skepsis har irriteret geologerne. Derfor genåbnede RUC ved geolog Niels Schrøder Madsens udgravning og foretog en moderne datering ved pollenanalyser og luminescensmåling. Denne bekræftede dateringen til Eemtiden. Da blottede lag fra Eemtiden er særdeles sjældne, anså de det for søgt, at de mange primitivt udformede nedstyrtede sten lige neden under dette lag ikke skulle stamme herfra.

Den gamle strandbred er stærkt vandførende. Den ses tydeligt i form

af bevoksning af tagrør i flere meters højde over kote nul (normal vandstand).

Madsens Stene er i de seneste mange år blevet opbevaret af BLF i foreningens lokaler på Kirke Hyllinge Bibliotek. Nu har ROMU (Roskilde Museum) imidlertid ønsket at få den del af samlingen, der stammer fra dets arbejdsområde, indleveret.

Derfor har Lejre-Arkæologiske Forening sorteret de sten fra, som ROMU gerne vil modtage og indleveret dem til museet.

Det er på den ene side meget positivt og absolut på tide, at den lokale del af samlingen kommer i museets varetægt. På den anden side er det ikke

tiltalende, at samlingen opdeles.

Lejre-Arkæologiske Forening har i øvrigt opsporet Erik Madsens arkæologiske dagbøger, som de finder meget interessante, da de kan være med til at kaste lys over de enkelte flintfund.

Vi glæder os over ROMU's interesse. Den går endda så vidt, at man gerne sammen med Nationalmuseet vil foretage en ny udgravning på stedet, hvis de fornødne midler kan rejses, og den fornødne dispensation fra naturfredningen af skrænten kan opnås.

*)Oktober 2010, april 2011 og april 2013.

Lokale sten

DER VAR ENGANG I GL. LEJRE . . .

. . . SMITSOMME SYGDOMME

Af Vivian Møller

I skrivende stund har coronavirussen ramt Danmark. I dag får vi hurtigt via TV, radio, internet mm. at vide, hvis der er smitsomme sygdomme på vej. Men hvad gjorde man i 1800-tallets Gl. Lejre? Og kunne man gøre noget, før det var for sent? Det kunne man faktisk, og det gjorde man. Lad os tage eksemplet med epidemien i 1831, hvor mange døde.

I Ledreborg Amtmandskabs arkiv (på Rigsarkivet i København) er der en længere korrespondance mellem Sundhedskollegiet og Danske Kancelli contra grevskabet Ledreborg, hvor vi kan følge epidemien næsten dag for dag.

I 1831 var det koleraen, man var nervøs for. Koleraen havde sin oprindelse i det nuværende Bangladesh, og den spredte sig med de store handelsruter via søvejen nordpå. I Europa var sygdommen endnu ukendt, og man vidste intet om, hvorledes smitten blev

overført. Men frygten for sygdommen var stor, da man endnu havde pesten, som hærgede godt 100 år tidligere, i erindring, og hvor mange døde.

Men lad os se, hvordan man fra Ledreborg grevskabs side håndterede epidemien.

Den **11. juni 1831** blev der sendt en skrivelse fra Det danske Sundhedskollegium til Ledreborg, hvori der stod følgende:

Anvisning til forebyggelse af smitte ved indtræffende Kolera epidemi.

Erfaring har lært, at en ordentlig levemåde sikrest forebygger anlægget til at blive smittet, især under den berygtede kolera epidemi, der fornemmelig synes at angribe sådanne personer, som enten ikke kunne eller ikke ville følge de almindelige diætiske forskrifter.

Man er således i stand til for en del at svække smittens indvirkning ved

1. at undgå ophold i indesluttet, fordærvet og fugtig luft. Denne må derfor flittig renses og fornys ved daglig at åbne vinduerne og fjerne alt, som fylder luften med skadelige uddunstninger. Hvis sygdommen

hersker i nærheden, kan luften desuden renses ved saltpetersyre og klorkogninger.

2. at vogte sig for forkølelse, dels ved ikke at udsætte sig for pludselig veksel af varme og kulde, dels ved en passende klædedragt; i særdeleshed gavnligt er et varmt bælte om maven og uldne klæder nærmest kroppen, hvorved mild hududdunstning befordres. I denne henseende kunne også lunkne eller russiske dampbade med forsigtighed bruges.

3. Renlighed, såvel i linned og lagner, som ved badning og vaskning af legemet; dog at ved kolde bades brug i fri luft anvendes særdeles forsigtighed, ligesom ved de varme bade.

4. daglig bevægelse i fri luft.

5. afholdenhed fra uafbrudt sjælsanstrengelse, nedtrykkende sindslidelser især ængstelse og frygt, nattevågen, og alt hvad der for resten svækker legemet.

6. mådehold i spise og drikke. Såvel mangel på disse, som en alt for stor mængde og slet beskaffenhed, har i denne henseende en skadelig indflydelse. Man må desårsag afholde sig fra den uforsigtige nydelse af alle svært fordøjelige, sure, fede, opblæsende fødemidler, såsom rå, især umodne, frugter og haveurter, kål, roer, ærter, det fede af flæsk, meget fede fisk osv. Gavnligt

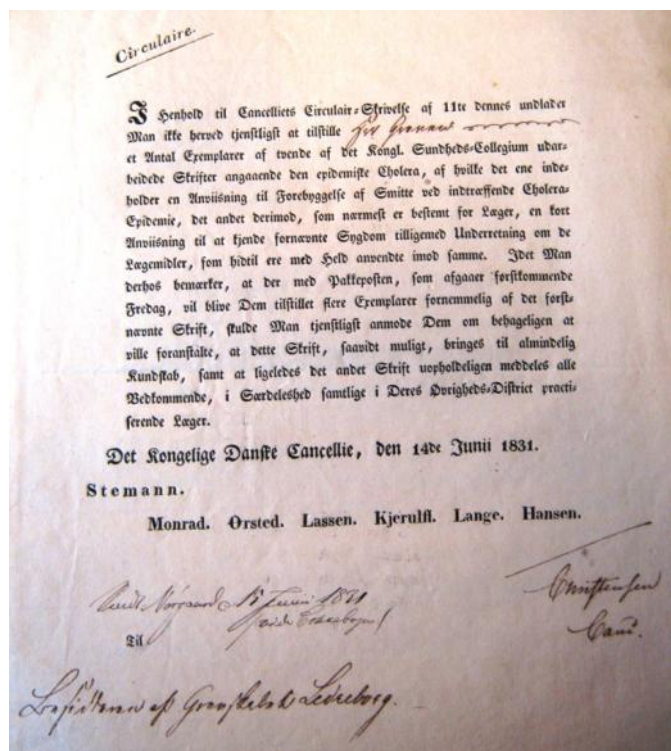
er det at tilberede maden med en passende tilsætning af de almindelige krydderier. Af drikkevarer må især undgås slet gæret eller surt øl, sur mælk og en overdreven nydelse af brændevin, hvilken især befordrer anlægget for smitten. Derimod vil en ringe kvantitet af denne drik, tilberedt med krydrede og bitre substanser, ikke skade de dertil vante, lige så lidt som en mådelig nydelse af god vin.

Der er desuden nogle forholdsregler, som de, der tager sig af de eventuelle syge (læger, præster, sygevogtere o.s.v.), skal forholde sig til. Man måtte bl.a. ikke besøge den syge fastende, men ”nyde forinden, efter tiden på dagen, kaffe, te, spiritus blandet med aromatiske, bitre substanser, eller et glas vin”. Man måtte ikke blive længe hos den syge, og man skulle undgå enhver berøring af vedkommende. Når man forlod den syge, skulle man skylle munden, rense næsen, vaske ansigtet med koldt vand og hænderne med en svag opløsning af klorkalk.

Der skulle sørges for en så ren luft som muligt for den syge. Alt overflødigt bohav skulle fjernes fra den syges værelse. Vinduer og døre skulle åbnes ofte, eller efter omstændighederne holdes bestandigt åbne. Desuden skulle man foretage røgning med

saltpetersyre eller klordampe.

Den **14. juni**, tre dage efter Sundhedskollegiets udsendelse, udsendtes dette cirkulære fra Det Kongelige Danske Kancelli til besidderen af Grevskalet Ledreborg:

Cirkulære om kolera 14. juni 1831

I Henhold til Cancelliets Circulaire-Skrivelse af 11te dennes undlader Man ikke herved tjenstligst at tilstille Hr. Greven et Antal Exemplarer af tvende af det Kongl. Sundheds=Collegium udarbejdede Skrifter angaaende den epidemiske Cholera, af hvilke det ene indeholder en Anviisning til Forebyggelse af Smitte ved indtræffende Cholera=Epidemie, det andet derimod, som nærmest er bestemt for Læger, en kort Anviisning til at kjende fornævnte Sygdom tilligemed Underret-

ning om de Lægemedler, som hidtil ere med Held anvendte imod samme. Idet Man derhos bemærker, at der med Pakkeposten, som afgaaer førstkommande Fredag, vil blive Dem tilstillet flere Exemplarer fornemmelig af det førstnævnte Skrift, skulde Man tjenstligst anmode Dem om behageligen at ville foranstalte, at dette Skrift, saavidt muligt, bringes til almindelig Kundskab, samt at ligeledes det andet Skrift uopholdeligen meddeles alle Vedkommende, i Særdeleshed samtlige i Deres Øvrigheds=District practiserende Læger.

Nu var cirkulæret skrevet i København, hvor der var læger. Men ude på landet havde man en distriktskirurg for Roskilde lægedistrikt, og han skulle, som den eneste, dække godt en snes sogne. Distriktskirurgen var i 1831 Andreas Rauchmaul, og det skulle vise sig, at han fik nok at gøre. Men man var hurtige på Ledreborg. Den **16. juni** skrev birkedommer Nørgaard tilbage til Danske Kancelli, at det den 13. var blevet bekendtgjort på Birkeretten om faren for kolera epidemi, og at man lovede at følge foranstaltningerne, og at de ovennævnte eksemplarer angående koleraen var blevet uddelt til hver by og enkelte gårde.

12. juli nedsattes en Sundhedskommission med medlemmer fra de fire pastorater under Ledreborg grevskab, nemlig Osted/Allerslev, Rorup/Glim, Saaby/Kisserup og Kornerup/Svogerslev. Politimesteren for Roskilde oplyste om de forskellige foranstaltninger, der skulle foretages, og hvilke personer der skulle involveres, hvis koleraen kom. Sognepræsten, distriktslægen og politimesteren var repræsenteret. Derudover valgtes for hvert pastorat en gårdmand fra hver by i pastoratet. De skulle sørge for, at de i anvisningen af 11. juni nævnte punkter blev overholdt.

I Osted-Allerslev pastorat var det hollænderi(mejeri)forpagter Jordi og sognefoged Anders Hansen af Osted, som blev valgt. Derudover, som nævnt, en mand fra hver by til at holde opsyn. I Gl. Lejre var det sognefogeden Ole Nielsen på Mysselhøjgaard.

Til sygehuse valgte man - fornuftigt nok - udflyttergårde. I Osted sogn var det hos udflyttergårdmand Hans Nielsen af Bregentved og i Allerslev sogn på udflyttergårdmand Rasmus Hansens gård (Dalmosegaard).

Man vedtog ligeledes, at hvis kirkegårdene ikke var tilstrækkelige, ville man for Osteds vedkommende ind-

drage Osted præstegårds tilhørende mark, Kirkebjerg, og for Allerslev sogns vedkommende udflyttergårdmand Peder Thomsens jordlod (Stendyssegård), hvor der før havde været gravet grus.

Men sygehusene skulle jo også have inventar, og det var noget, man hver især bidrog med. Nu kunne man jo ikke på forhånd vide, hvor mange senge der behøvedes, hvis overhovedet nogen. Men man skulle have nogle i beredskab. Derfor vedtog man følgende:

1. Hver gårdmand, møllerne og Osted kromand skulle stille med en seng med over- og underdyne samt en hovedpude med halm og dertil to par blårlærreds lagener, et håndklæde, en skjorte eller særk, et par strømper, et par tøfler og et gammelt, men rent linned, såsom et gammelt lagen, skjorte eller særk.

2. Lærred til kitler, benklæder, halvklæder og huer. Derudover, i beredskab, en alen godt bleget blårlærred for hver tønde hartkorn, han havde i brug.

3. Fruentimmerklæder: over- og underskørt, trøje og hue leveredes ligeledes af gårdmændene således, at når den første mand leverede et over-skørt og hue, så skulle hver nabo le-

vere underskørt og trøje og så fremdeles. Disse klæder kunne godt være gamle og slidte, men de måtte dog være hele og rene.

4. Der skulle også være i beredskab til hvert sygehus fire natskrin med dør eller lem på den ene side og med glaserede potter. Dette skulle anskaffes straks af hvert sogn. Til hver seng skulle der også være en almindelig lernatpotte. Borde, stole og lysestage leveredes også af gårdbeboerne således, at når en mand leverede et bord, leverede hans nabo en stol og en lysestage o.s.v.

5. Fortinnede kobberkedler eller kasseroller, tinskåle og kar, hvor der skulle være fire til seks i beredskab til hvert sygehus, to blikbækkener samt ildtænger og skuffe leveredes af hovedgården Ledreborg, møllerne og Osted kromand samt sognepræst og politimester. Lerkar, fade eller tallerkener, som behøvedes, skulle leveres af husmændene.

6. To forsvarlige og stærke bærebøer skulle anskaffes til hvert sygehus, og deraf leverede hvert sogn to.

7. To madskabe, to karbaljer og fire spande til hvert af sygehusene skulle leveres af hvert sogn.

Til opsyn på sygehusene valgte sogne-

præsten en mand og kone, som skulle føre opsyn, og til opvartning to til fire personer. De måtte dog ikke være i familie (af hensyn til smittefare).

En måneds tid efter brød epidemien ud. Men det var ikke koleraen - den nåede ikke landet - men koldfeberen (malaria). Den var brudt ud i egnen omkring Køge og bredte sig især til det sydlige Sjælland og Lolland/Falster, men altså også på Lejre-egnen. Heldigvis havde man taget forholdsregler mod koleraen, som "nu var blevet til koldfeber". Så man var klar - og dog, man manglede læger.

6. september 1831 skrev birke-dommer Nørgaard til grev Holstein, som boede i København, at *"sygdommen ingenlunde er i aftagende, men derimod synes at tiltage i Allerslev og Højby og især i Glim, hvor der nu er syge, så at sige i hver gård og hus. I går har der været læge i Lejre og Kornerup, men ikke i de andre byer."*

Distriktskirurg Rauchmaul havde gjort Nørgaard opmærksom på, at han ikke kunne overkomme at besøge alle de syge og endnu manglede 14 sogne.

De syge, som fik lægehjælp, blev i almindelighed helbredte, selvom det tog tid at komme til kræfter igen.

Det var derfor et ønske, at der kunne komme flere læger til distriktet.

Den **8. september** 1831 skrev grev Holstein til Sjællands Stiftsamtmandskab, som svarede ham **10. september**: *"Der ville blive givet distriktskirurg Rauchmaul fornøden assistance og har anmodet det Kongelige Sundhedskollegium om at få en læge udsendt for at tage de syge i Ledreborg Grevskab under behandling"*.

Her stoppede korrespondancen, og livet gik videre. Men hvor mange døde af sygdommen? Vi ved det ikke med sikkerhed, kun at omkring 1/3 af dem, som døde i 1831, døde i september, hvor epidemien toppede. I kirkebøgerne står der ikke noget om dødsårsag, og dødsattester kom først i 1877. Så det er lidt af et gæt, hvad folk døde af. Jeg har gennemgået kirkebøgerne for døde i sidste halvår af 1831 i de 8 sogne, der var under Ledreborg, og her er antallet af døde opstillet i en tabel. Tallene i parentes er sognets indbyggertal ifølge folketællingen i 1834.

Som det ses, var det overvejende mænd, som døde, 49 mænd mod 32 kvinder.

Umiddelbart ser det ud til, at det mest var Allerslev, Osted og Saaby,

	Juli	August	Sept	Okt	Nov	Dec
Allerslev (734)						
Mænd	2	4	9	3	1	0
Kvinder	0	5	8	3	0	2
I alt	2	9	17	6	1	2
Osted (662)						
Mænd	2	3	9	1	0	0
Kvinder	3	7	9	0	1	1
I alt	5	10	18	1	1	1
Rorup (265)						
Mænd	0	2	3	1	0	0
Kvinder	0	0	1	0	1	0
I alt	0	2	4	1	1	0
Glim (426)						
Mænd	0	1	5	1	0	1
Kvinder	0	1	1	0	0	1
I alt	0	2	6	1	0	2
Saaby (1228)						
Mænd	1	4	15	2	2	5
Kvinder	3	1	5	2	1	1
I alt	4	5	20	4	3	6
Kisserup (276)						
Mænd	0	2	2	0	0	0
Kvinder	0	0	2	0	0	0
I alt	0	2	4	0	0	0
Kornerup (261)						
Mænd	0	0	2	0	0	1
Kvinder	0	0	4	2	0	0
I alt	0	0	6	2	0	1
Svogerslev (413)						
Mænd	1	2	4	0	0	0
Kvinder	1	3	2	0	0	0
I alt	2	5	6	0	0	0

det gik ud over. Men ser man det i forhold til indbyggertallet, er det stort set det samme. Ser man på det procentvis, er det dog også Osted, der topper. Her døde 2,73 % af befolkningen, mens der i Glim kun døde 1,39%. Det var ellers i Glim, Nørgaard gjorde opmærksom på, at der var syge i hver gård og hus. Så her har man åbenbart haft held eller

0-19	20-29	30-39	40-49	50-59	60-69	70-79	80-89
5	2	2	10	21	28	8	5

Antal døde i hver aldersgruppe i september 1831

dygtighed til at helbrede nogle af de syge.

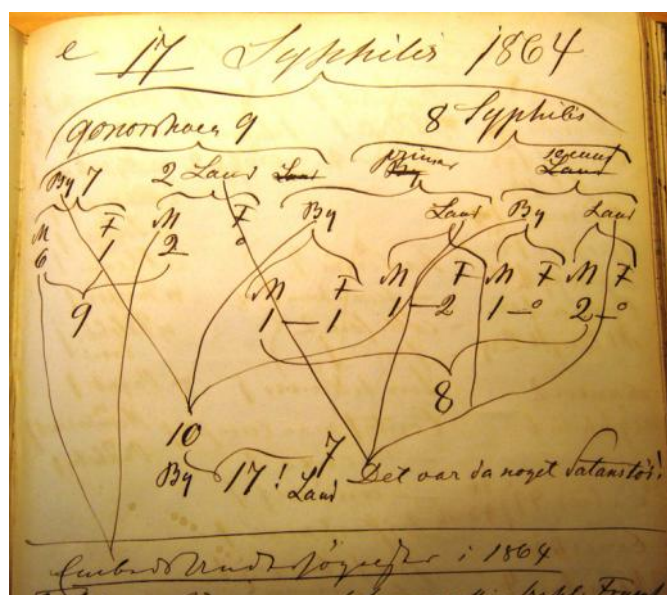
Men hvilke aldersgrupper var det så, som døde? Det er meget ligesom i dag, nemlig de ældre. Øverst er en oversigt med alder og antal døde i september 1831 gældende for de 4 pastorater.

Men ud over at indrette sygehuse på gårdene gik administrationen i stå. Man ville simpelthen ikke foretage skifter efter de døde af hensyn til smittefaren. Det gælder f.eks. Karen Sørensdatter, som Eva Nielsen fortæller om i sin artikel om en murer.

Så man må sige, at man i hvert fald på Ledreborg Grevskabs gods har efterkommet, hvad Sundhedskollegiet og det Kongelige Danske Kancelli i København bad om. At det så endte med en malaria-epidemi og ikke en kolera-epidemi, har ikke gjort nogen forskel, i hvert fald ikke her på egnen. I det sydlige Sjælland og på Lolland/Falster var man ikke på samme måde forberedt på en epidemi, så der var dødeligheden noget større.

En sjov statistik.

I Roskilde lægedistrikts arkiv findes mange morsomme ting. I 1855 blev Waldemar Ryge distriktskirurg. Han blev i 1864 bedt om at lave en embedsundersøgelse over syfilis- og gonorrétilfælde henholdsvis i by og på land, og det blev til denne, måske ikke helt overskuelige oversigt. Men hans mening om det er ikke til at tage fejl af: "Det var da noget Satanstøi".

Statistik 1864

Kilder:

Ledreborg Amtmandsskab og Roskilde lægedistrikt: Rigsarkivet i København.

Kirkebøger og folketællinger: Salldata.

... EN MURERSVEND

Af Eva Nielsen

På et gods som Ledreborg var der altid mange håndværkere, fordi der hele tiden skulle repareres, bygges om og bygges nyt. Der var ansat flere murere, og de boede i deres fæstehuse i nærheden af godset. Når man i 1800-tallet talte om at mure, betød det, at man arbejdede med brændte sten, som kom fra et teglværk, mens husene i landsbyerne blev bygget på en helt anden og meget billigere måde. I de huse byggede man nemlig først et bindingsværk af kraftigt tømmer, hvorefter mellemrummene blev udfyldt med soltørrede lersten og en

vælling af ler og strå. Derefter blev husene kalket, så de kunne modstå vind og vejr. Det var en praktisk og billig byggemåde, for de huse kunne husmændene selv bygge og reparere.

Alt det nødvendige ler gravede man selv op i landsbyens lergrav, som var fælles for alle. De øvrige materialer, dvs. tømmer, strå eller siv til taget og kalk til væggene, blev leveret fra godset. Den fælles lergrav lå mellem Gl. Lejre og Slorup ved Gevninge. På Ledreborg Gods var der i 1845 ansat to 'mergel-gravere', dvs. arbejdsmænd, som gravede ler op.

Peder Nielsen, Orehøjvej nr. 20

Den første murer i Gl. Lejre, som vi kender navnet på, hed Peder Nielsen, og han kom hertil i 1785. Det år brændte 3 huse i landsbyen, og på en af disse brandtomter, Orehøjvej nr.

Bindingsværk, lerklining og soltørrede lersten i væggen, Orehøjvej nr. 6, 2016

1816, lergraven mellem Gl. Lejre og Slorup

20, byggede han et nyt hus. Han fik fæstebrev på huset, og samme år blev han gift. Måske var det ligefrem en betingelse for fæstet, at han giftede sig med Cathrine Olsdatter, for hun var 25 år ældre end ham og enke for tredje gang. Da Cathrine døde i 1799, giftede Peder sig med den meget yngre Karen Sørensdatter, og de fik fire børn. Peder og Karen gik på aftægt hos deres datter og svigersøn i 1828. Peder døde i 1830, 78 år gammel.

Hans enke døde i 1831, men skifteforretningen efter hende blev udsat 3 måneder, *'fordi Beboerne af Huset hidtil havde været hjemsøgte af den epidemiske Sygdom, som havde grasseret heri Eggen'*. Den epidemiske sygdom var malaria, som hærgede på Sjælland. Det kan man læse om i en anden artikel i dette nummer af Lethrica.

Orehøjvej nr. 20, ca. 1905

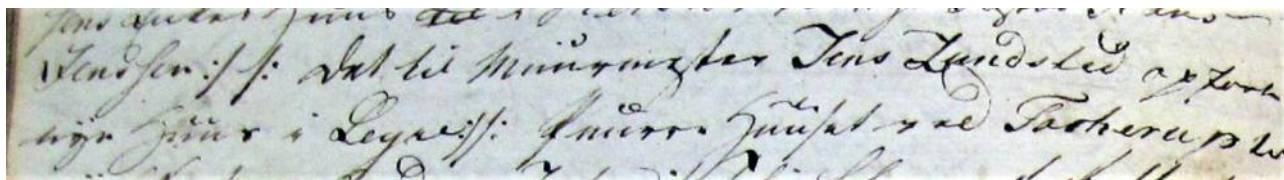

Orehøjvej nr. 6, ca. 1905

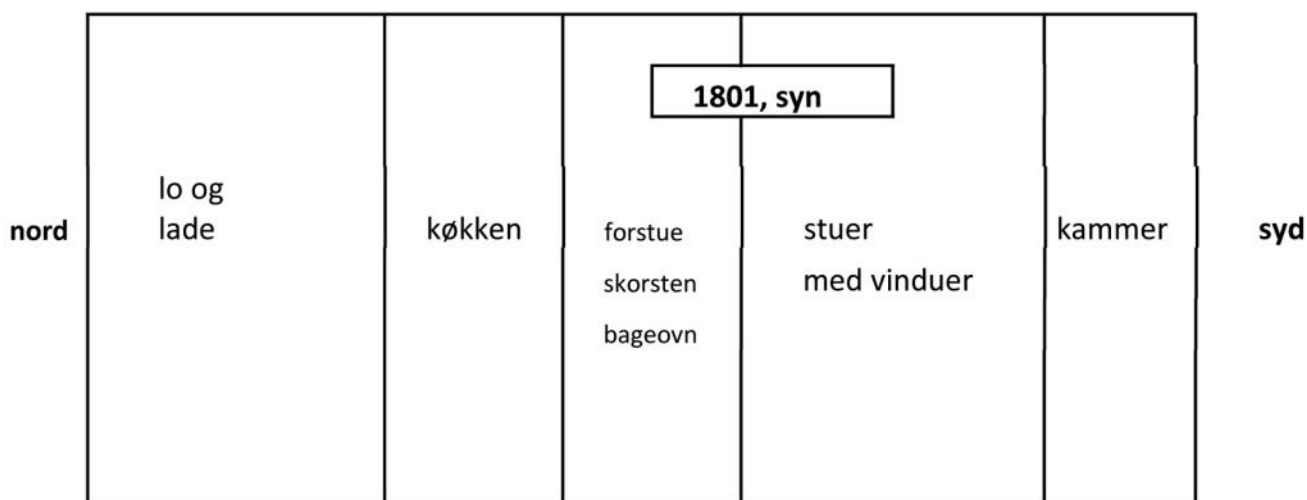
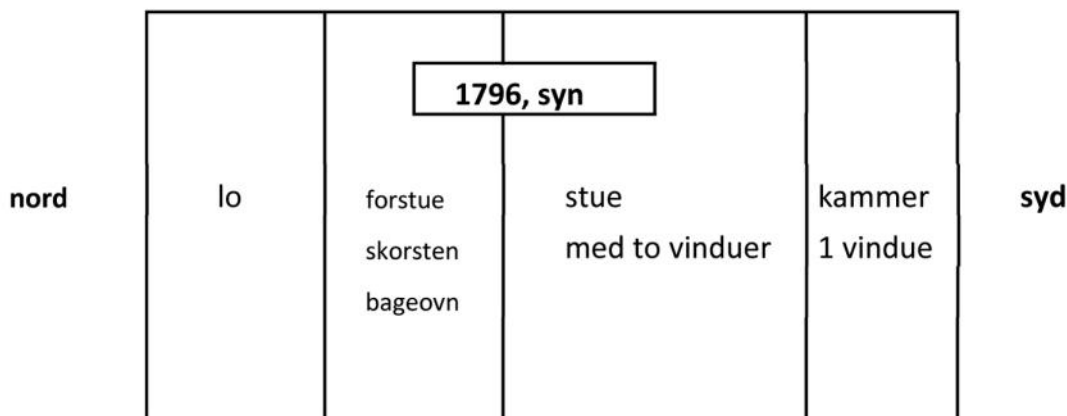
Jens Lundsted, Orehøjvej nr. 6

I nogle år var der to af Ledreborgs murere, som boede her i Gl. Lejre, nemlig Peder Nielsen, som vi netop har hørt om, og murermester Jens Lundsted, som flyttede hertil med kone og barn og fæstede en del af huset, Orehøjvej nr. 6.

Ved et syn i 1796 var huset blevet opmålt til at være 9 m x 4,75 m, dvs. 43 m². Til huset hørte også et huggehus (værksted) og et simpelt udhus til fåre- og tørvehus. I 1801 blev der igen foretaget syn på *'det til Muurmester Jens Lundsted opførte nye Huus i Lejre'*. Da var huset blevet noget større, nemlig 12 m x 5,5 m, dvs. 66 m², så enten blev det gamle hus revet ned, og der blev bygget et nyt, eller også, hvad der er mere sandsynligt,

Synsprotokol, Ledreborg Godsarkiv, 1801

blev det gamle hus bygget længere og bredere. Det var jo ret enkelt at gøre, fordi man blot fjernede sten og ler imellem bindingsværkets stolper, satte nyt bindingsværk op og udfyldte mellemrummene.

Ved synet 1801 blev udhusene ikke nævnt, måske fordi de var revet ned eller i meget dårlig stand og dermed værdiløse. Jens Lundsted havde ikke

mulighed for at holde dyr eller dyrke andet end sin køkkenhave, for huset var uden jord, men han må have tjent nok som murer til, at familien kunne klare sig, indtil de i 1811 flyttede fra Gl. Lejre til Vester Såby.

Peder Knudsen, Herthadalshuset

Fra 1819 var Peder Knudsen murer-

mester på Ledreborg, og han og familien boede i Herthadalshuset i mange år, indtil han i 1842 solgte sit bohave ved en auktion '*paa grund af Bopælsforandring*'. Han var da 70 år gammel og havde været enkemand i nogle år. Vi ved ikke, hvor han flyttede hen, men han fortsatte nogle år endnu som murer på Ledreborg, indtil han i 1844 blev afløst af Jens Carlsen.

Brødrene Jens og Anders Carlsen, Hvidesøhus

Jens og Anders Carlsen var født i en fattig familie i et af de små huse på Skt. Agnes i Roskilde, lige nord for Folkeparken i Roskilde. De blev begge murersvende, fik arbejde på Ledreborg, boede i Hvidesøhus og blev oven i købet gift med den samme kvinde, men dog ikke samtidigt!

Jens var i januar 1844 ansat som murer på Ledreborg til en dagløn på 4 skilling. Det tal siger os jo ikke rigtigt noget i dag, men for de penge kunne man købe et stort rugbrød. På en auktion købte Jens en kaffekande og et fyrfad, begge af blik, samt en vandkande for i alt 7 mark og 4 skilling, eller i alt 116 skilling. Det beløb svarede til en månedsløn for en murer,

så man skulle virkelig passe på pengene for at få råd til at købe de mest nødvendige ting. Jens købte jo tingene brugte på auktion, så de har været endnu dyrere som nye og sikkert helt uopnåelige at købe. Man kan forestille sig, hvordan Jens herefter hentede vand ved vandposten udenfor, så han kunne brygge sig en velfortjent kande kaffe før eller efter en lang arbejdsdag.

I 1845 havde han mødt Mette Marie Pedersdatter, som han gerne ville giftes med, og derfor søgte han om at få et hus i fæste. Det var man fra godsets side også interesseret i, da han var '*en ordentlig og paalidelig mand*', som der står i en korrespondance mellem forvalteren og grev Holstein. Man overvejede nu, om man skulle opføre et nyt hus til Jens ved siden af Hvidesøhuset, eller om han skulle fæste et hus nærmere ved godset. Det endte med en tredje og billigere løsning, nemlig at han fik fæste på en del af Hvidesøhus og så stor en del af jordlodden, at han havde græsning til en ko og kunne høste 4 læs hø. Der boede ganske vist en familie i huset i forvejen, og hvad de mente om den løsning, ved vi ikke noget om, og de blev nok heller ikke spurgt.

Jens Carlsen og Mette Marie blev gift i 1845, men Jens blev syg, så han behøvede medicin, som i januar 1846 blev betalt fra Ledreborg. Desværre hjalp det ikke, for han døde nogle måneder senere, og Mette Marie blev enke med deres nyfødte datter Anne Marie. Jens havde jo en lillebror Anders, som var fyldt 25 år og altså gammel nok til at få fæstebrev. Han giftede sig nu med enken, og de blev boende i huset, for Anders overtog fæstet og murerarbejdet på Ledreborg, som på den måde igen fik en *'murer Carlsen'*.

En murermester havde ansvaret for, at selve murerarbejdet blev udført, men også for at få fat på mursten og tegl, som man kunne få fra det nærliggende Skullerupholm Teglværk. I sommeren 1862 havde Anders Carlsen brug for 4000 hårdtbrændte mursten, men det kneb åbenbart med leverancen fra Skullerupholm, for han sendte en forespørgsel til Lindholm, som på 14 dage kunne levere de ønskede sten fra Selsø Teglværk.

Da Anders blev gift med Mette Marie, blev han stedfar til Anne Marie, og sammen fik han og Mette Marie to sønner, Jens Peter og Carl Vilhelm, formentlig opkaldt efter deres bed-

stefædre og den afdøde farbror. Anders Carlsen blev kun 56 år. Han døde i 1877 af *'ukendt dødsårsag'*, som lægen skrev på dødsattesten.

Jens Peter og Carl Vilhelm Carlsen, Hvidesøhus og Orehøjvej 6

Børnene fra Hvidesøhuset gik som alle de andre børn i området i skole i Degneskolen i Allerslev. Det var en lang vej at gå, især om vinteren, når vejene var godt opkørte. Først skulle de gå ad en markvej til godset, så ned ad alléen og derefter videre til Allerslev. I skoleprotokollen skrev læreren hver dag, om børnene var mødt eller ej og om årsagen til eventuelle forsømmelser. Nogle forsømmelser var nemlig lovlige såsom *'at passe børn, marked i Roskilde, vogte kvæg, plukke bær, barselskilde'* o.l. Andre forsømmelser var ikke lovlige, og så skulle der betales mulkt, dvs. en bøde. Bøden var på 3 skilling og svarede altså næsten til en murers dagløn. Trods den lange og ofte mudrede skolevej havde de tre børn kun få forsømmelser. Om sommeren lovlige, fordi de skulle vogte kvæg, og om vinteren, hvis der var *'lang og daarlig Stie med Frost og Snee'*, og degnen tilføjede yderligere, at Carl Vilhelm var *'lille af vækst'*, så lidt medfølelse har der da

været med de små børn.

Begge brødre blev murere på Ledreborg, og de har sandsynligvis været i lære hos deres far. De forblev ugifte, mens de boede sammen med forældrene i Hvidesøhus. Da deres far døde i 1877, flyttede de med deres mor til Gl. Lejre, hvor Jens Peter fæstede en del af huset, Orehøjvej nr. 6. Selvom der nu var lidt længere til arbejdet på Ledreborg, blev de boende her, indtil deres mor døde i 1889, hvorefter de flyttede tilbage til Hvidesøhus, nu som indsiddere hos husmand Hans Peter Christiansen.

Jens Peter boede her indtil sin død i 1919, 71 år gammel.. Han forblev ungkarl, men Carl Vilhelm blev gift og flyttede til København i 1893. Ved

folketællingen 1901 boede familien i en kælderlejlighed, hvor han var grønthandler, men han var også stadig murer. Han blev over 80 år gammel.

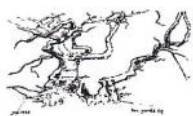
Deres halvsøster Anne Marie boede hjemme i Hvidesøhus indtil 1870, hvor hun blev gift med Nicolaus Lützhøft i Roskilde. Nicolaus var købmand i Skomagergade, og han var fætter til brødrene Lützhøft i Den gamle Købmandsgaard, som nu hører under Roskilde Museum. Anne Marie blev enke i 1887 og døde i 1922 i Roskilde, 76 år gammel.

Kilder

Ledreborg Godsarkiv og Lejre Lokalarkiv, Hvalsø

Hvidesøhus o. 1900, husmand Hans Peter Christiansen og Johanne Pedersdatter

EGNSHISTORISK FORENING FOR HVALSØ

Formand: Bent Gottfredsen, tlf. 46492663, E.mail: kbgttfredsen@gmail.com

Hjemmeside: www.egnshistoriskforening-hvalsø.dk

Nyt fra EHF april 2020

I sidste nummer omtalte vi, at Århus Arkitektskole arbejdede med en kulturmiljøscreening her i kommunen, og at vi sammen med mange andre gode kræfter som ROMU, DN, Arkivet og naboforeningerne bistod. Det foreløbige resultat forelå i form af en grundig og seriøs rapport primo oktober til de allersidste korrekturen ultimo oktober med henblik på afslutning primo november. Ganske som forventet har Lejre Kommune i kraft af godserne og vores fine landsbyer en - selv set i landssammenhæng - lang række af meget bevaringsværdige kulturmiljøer. Kommunen har fået et fremragende værktøj for fremtidens administration.

Der er meget, vi kan være rigtig stolte af. Lejre Kommune er simpelthen et smørhul. Det passer jo fint med, at store dele af kommunen indgår i Nationalpark Skjoldungernes Land, og at vi satser på kultur og naturturisme.

Det havde været tanken, at rapporten herefter skulle have været publiceret

på et stort offentligt møde, hvor de medvirkende skulle have deltaget. Der er nu gået så lang tid, at dette ikke længere forekommer at være særlig aktuelt, men vi får se?

Det virker, som om rapporten ikke har vundet politisk gehør. Dens indhold passer da heller ikke med de politiske ønsker om "udvikling" i landsbyerne, der kun synes at dreje sig om at få flere indbyggere.

Rapporten siger ikke, at der ikke kan ske noget i landsbyerne. Kulturmiljøer er levende miljøer. Rapporten afstikker retningslinjer for hvor, hvor meget og hvordan. I EHF er vi meget enige i rapportens konklusioner. Hvis foreningen modtager den endelige rapport, vil vi lægge den på hjemmesiden.

Afviklede arrangementer.

Den 5. november havde vi i samarbejde med naboforeningerne og arkivet et velbesøgt foredrag ved Hans Trier om Den Spanske Syge. *Se herom på hjemmesiden.*

Den 18. februar havde vi generalfor-

samling med spisning og efterfølgende foredrag ved ROMU's direktør Morten Højsgaard Thomsen. *Se herom på hjemmesiden – referat, formandsberetning og regnskab.*

Kommende arrangementer

Den 29. april foredrag på Gundestedgård om Kommunalreformen 50 år ved Flemming Damgaard Larsen og Ellen Skjoldager Hansen.

Den 15. juni foredrag om Genforeningen i Kulturhuset i Hvalsø ved Hans Jørgen Lysholm.

Begge arrangementer sker i samarbejde med naboforeningerne og arkivet.

Der vil fremkomme nærmere indbydelser.

Valborgaften den 30 april **AFLYST!**

Den 14. august fejres Maries Fødselsdag i samarbejde med TMV. Nærmere indbydelse vil blive fremsendt.

Den bebudede tur langs Helligrenden til den store dæmning må desværre aflyses.

Der bliver heller ingen vandretur i Elverdamsdalen på Fortidsminderne Dag i samarbejde med ROMU i år.

Begge dele skyldes, at formanden har – forhåbentlig midlertidigt – bøvlt med bentøjet.

NYUDGIVELSE:

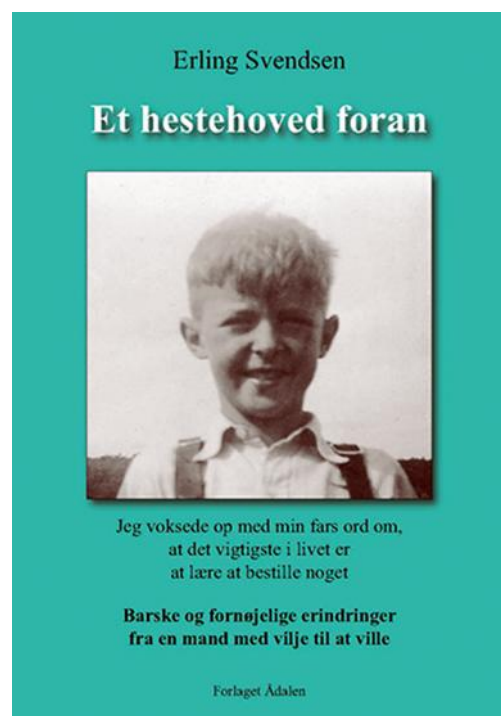
ET HESTEOVED FORAN AF ERLING SVENDSEN

At bestille noget var den daglige overskrift på Tadregaarden, hvor familien boede fra 1939. Skolegangen kom i anden række. Det hårde arbejde og den sparsomme anerkendelse fra faderens side har naturligvis påvirket Erling.

Ud over at være en slægtsbog og en personlig erindringsbog giver bogen mange almene oplysninger om livet på landet i 30'erne og 40'erne. Meget af det kunne jeg nikke genkende til.

Bogen har et ligefremt sprog og en stor detaljerighed. Den er absolut læseværdig.

Thyra Johannesen

Udgivet i 2019 på forlaget
Ådalen. Pris ca. 200 kr.

LEJRE HISTORISKE FORENING

Formand: Hans Jørgen Lych Larsen, Lønspjæld 15, 4320 Lejre

E-mail: lychlarsen@hotmail.com

Hjemmeside: www.lejre-historiske-forening.dk

Lejre Historiske Forenings generalforsamling den 26. februar
Generalforsamlingen besluttede at fortsætte med den gamle bestyrelse. Foreningens kasserer gennem mange år Anni Larsen havde dog valgt at træde ud af bestyrelsen. Til gengæld blev Agnete Vibholt indvalgt. Efter det traditionelle kaffebord med et udsøgt udbud af hjemmelavede kager holdt Morten Thomsen Højsgaard, ROMU, et engageret foredrag om "Med andre øjne: Religions- og kulturmøder i Gl. Lejre". Der var ca. 70 deltagere i generalforsamlingen.

Arrangementer foråret 2020:

Torsdag den 16. april 2020 kl. 19 i Felix **AFLYST!**

Kaare R. Skou og Hans Jørgen L. Larsen, Lejre: Besættelsen for 80 år siden - var nordmændene helte og vi danskere krystere?

Onsdag den 29. april 2020 kl. 19.30 på Gundestedgård, Gun-

destedvej 40, Hvalsø, Flemming Damgård og Ellen Skjoldager Andersen: Foredrag om **kommunalreformen 1970**. Fællesarrangement for de tre lokalhistoriske foreninger og Lejre Bibliotek og Arkiv.

Mandag den 15. juni 2020 kl. 19 Foredrag om Genforeningen i Kulturhuset i Hvalsø ved Hans Jørgen Lysholm. Fællesarrangement for de tre lokalhistoriske foreninger og Lejre Bibliotek og Arkiv.

Fredag den 15. maj 2020 Udflugt. Vi mødes kl. 9.00 på den nye P-plads ved Lejre Station. AFLYST!

Turen går til Trelleborg og Tissø/Fugledegård. Hjemkomst ca. kl. 17.

Pris: 400,- kr. (dækker bus, frokost, kaffe, entréer og rundvisning, ikke drikkevarer). Turen er næsten udsolgt.

Tilmelding til Karl Frandsen, karlfrandsen@dlgmail.dk

BRAMSNÆS LOKALHISTORISKE FORENING

Formand: Bjarne Holm, E-mail: blf.bramснаes@live.dk

<http://www.bramснаeslokalhistorie.dk>

Tur til bronzealderens høje ved Ryegaard

Søndag den 3. maj 2020 kl. 11-14.

Ryegaards jorder og især godsets skove rummer et betydeligt antal gravhøje fra bronzealderen. Området har den største koncentration af gravhøje på Sjælland, og her kan opleves grupper af høje fra tidens monumentale gravlæggelser.

Vi tager til en højgruppe i skoven, Store Indhegning, bort fra veje og stier, og lader højene vise vej. Med udsigt over Bulvad Enge og Ellerenden tager vi en kaffetår, før vi tager flere høje og helleristningsstenen med skáltegn i øjesyn.

Godt fodtøj og overtøj til vejret er påkrævet. Distancen er vel omtrent 2,5 km i forskelligt terræn. Kaffe eller anden drikkelse tager man selv med, men foreningen tilbyder et godt stykke kage.

Mødested: Ved den Røde låge til Rye Dyrehave (P-plads bag lågen).

Guide: Thomas Dam Bruun.

Desuden afholdes to fællesarrange-

Store Indhegning

menter: Den **29. april** om kommunalreformen og den **15. juni** om genforeningen. Se bagsiden.

Ved generalforsamlingen den 26. februar blev der holdt et foredrag i anledning af udgivelsen af en ny bog *Gårde i Sæby*. De fire forfattere er Annelise Vigild, Jørgen Larsen, Jørgen W. Larsen og Asger Olsen.

Bogen er på 200 rigt illustrerede sider og koster 200 kr.

Fra generalforsamlingen

LEJRE MUSEUMSFORENING

Formand: Philippe Bourbon, E-mail: philippebourbonparme@gmail.com

Sæsonåbning på Gl. Kongsgaard

Søndag den 7. juni er der sæsonåbning på Gl. Kongsgaard, hvor vi byder på spændende boder, flæskstegssandwich, fadøl, kaffe og Haveholdets fantastiske kager, der kan tilfredsstille enhver lakkermund, og som bør smages.

Hans Jørgen Lych Larsen har også i år skrevet et lille egnsspil til åbningen baseret på arkivmateriale, som lokalhistorikerne Eva Nielsen og Vivian Møller har fundet frem i deres arbejde med Gl. Lejres historie. Stykket hedder "Da Mette skulle i Hullet" og foregår i 1747.

30. april kl. 19.00: Generalforsamling i Museumsforeningen. Dagsorden ifølge vedtægterne

28. maj kl. 19.00: Ekstraordinær generalforsamling med endelig vedtagelse af nye vedtægter

7. juni kl. 11: Sæsonåbning på Gl. Kongsgaard

9. juni kl. 19-21: Foredrag i serien Her blev Danmark født: "*Striden om*

historien" ved Peter Johan Yding Brunbech, ph.d, leder af HistorieLab – Nationalt Videnscenter for Historie- og kulturarvsformidling. Entre 75 kr + billetgebyr. Gratis adgang for Museumsforeningens medlemmer.

Man kan ikke forhåndsreservere billet til foredraget. Billetter købes på billetto.dk, når foredragene bliver annonceret på Lejre Museums hjemmeside: www.lejremuseum.dk

Juni – august: Torsdage og søndage **kl. 13-16**: Gl. Kongsgaard og caféen er åben med mulighed for at købe kaffe/te og kage. Ved mindst 8 personer kan kaffe/te og kage bestilles på vivianus@post.tele.dk

Museumsforeningens sommerudflugt 2020

I år tager vi til Sønderjylland. I hundredåret for Sønderjyllands genforening med Danmark besøger vi udvalgte steder, der har betydning for vores forståelse af Sønderjylland. Vi skal desuden høre foredrag af Siegfried Matlok, chefredaktør på det tyske mindretals avis, samt Anne-Margrethe Jessen, tidligere skoleleder

ved Oksenvejens Skole i Sydslesvig, om at tilhøre en anden nation end den nationalstat, man bor i.

Vi er af sted den **29. - 30. august** med hjemkomst søndag ved 20-tiden. Det endelige program vil foreligge til foråret.

Turledere er Kaare R. Skou og Hans Jørgen L. Larsen.

Der er ikke flere ledige pladser, men man kan blive optaget på venteliste.

Christian den 10. red over grænsen på sin hvide hest den 10. juli 1920

Eventuelle aflysninger meldes ud i vores Nyhedsbrev, som også findes på vores hjemmeside

LEJRE MUSEUM

www.lejremuseum.dk

Særomvisninger i serien **Historien til debat ved Hans Jørgen Lych Larsen på Lejre Museum:**

26. april kl. 14-15: "*Historiefortællingen om Lejre*"

24. maj kl. 14-15: "*Lejre vs. Jellingestene*"

14. juni Kl. 14-15: "*Døden*"

Ved særomvisningerne er entreen 60 kr., dog gratis for KLUB ROMU-medlemmer mod forevisning af klubkort. Billetter købes på museet.

Sommervandringerne 2020

Nu udbygges den gode tradition med sommervandring fra Lejre Muse-

um. Det sker fortsat i et samarbejde mellem Lejre Museum, Lejre Historiske Forening og Lejre Museumsforening. Der er i år 9, der vil være guider. De er alle fra Lejreområdet, og ud over de 9 er der en reserve på en erfaren guide, Anni Larsen. Det betyder, at sommervandringerne finder sted alle torsdage og søndage i juni, juli og august. De begynder torsdag d. 4. juni og slutter søndag d. 30. august. Der vil også blive tilbudt vandring på engelsk, tysk og fransk. De 9 guider er: Dorrit Damm-Ottesen, Polly Davis, Karl Frandsen, Ronald Karlsen, Hans Jørgen L. Larsen, Orsolya Petrity, Sidse Selsing, Agnete Vibholt og Marianne Witzel.

TADRE MØLLES VENNER

fmd: Bent Brun Larsen, E-mail: tadremoellesvenner@gmail.com

Hjemmeside: www.tadremoellesvenner.dk

”Siden sidst på Tadre Mølle”

Året 2019 har været den indtil nu flotteste sæson:

Her er møllegården blevet færdigrestaureret – ude som inde. Den sidste stald, hestestalden, blev taget i brug ved julemarkedet, og det sidste stråtag på staldene blev udskiftet.

Besøgstallet har sneget sig op på ca. 13.000, og dertil kommer det overvældende antal gæster til årets julemarked på 3.508 alene.

Vi må med glæde erkende, at Tadre Mølle er et sted, der trækker folk – og især børnefamilier til, og forklaringen giver gæsterne selv:

”Her er hyggeligt, god plads, højt til loftet

Skrivning med svaneffer og blæk kræver stor koncentration

og ting, som familien kan opleve sammen og hver for sig, der bliver fortalt historier af de frivillige - og så føler man sig velkommen”. Gennem flere generationer har man besøgt stedet helt fra dengang, Mølle-Marie stolt viste sin mølle frem, og den lokalitet, far og

Det kræver dyb koncentration at nålefilte et græskar

Provesmagning af frisk æblemost

Der var godt gang i stysterne

mor kender til, skal både børn, børnebørn og oldebørn selvfølgelig opleve.

Vi må med glæde erkende, at kriblekrabledagene forår og efterår har utallige børn, der med våde sokker og begejstring fisker vanddyr i bæk og møllesø, at Plantemarkedet i september er et hit for planteentusiaster, at Kildemarkedet i juni er samlingssted for stadeholdere med fine varer, der trækker, og at ikke mindst Julemarkedet har slået igennem som Midtsjællands helt store marked.

Markedsgade

Og dansen den gik

Grød er godt

Desuden er påske, efterårsferie, og jule-værkstederne for både børn og voksne populære. Hele sæsonen har kvæget passet engene, som har givet masser af mad, og området fremtræder efterhånden tæt på den oprindelige og tilsigtede landskabstype.

Så blev 2019 også året, hvor Tadre Mølle i november blev kåret som Danmarks næstmukkeste vandmølle – læs: Sjællands smukkeste! Det er et resultat, vi er stolte af, og det er samtidig en hyldest til de mange frivillige.

Stor tak til alle, der har støttet og stemt på Tadre Mølle. I den landsomfattende konkurrence - udskrevet af "Historiske Huse" - var vi i tæt parløb med Børkop i Jylland, som vandt.

Vi ser i spænding frem til den kommende sæson – se program for 2020 andet sted i bladet.

Tadre Møllens egen *hjemmeside* er under ombearbejdning. Den ventes klar snarest. Vil man følge aktiviteter og diverse tiltag på møllen, er det her,

Spillenissen

man skal kigge.

Læs også på hjemmesiden om TMVs generalforsamling.

ANNONCE:

Helt naturligt er det et stort ønske hos de frivillige på Tadre Mølle, at vi kan blive endnu flere til at løfte det stigende antal opgaver.

Er du nyudklækket pensionist, eller har du bare lidt tid i overskud og lyst, er der plads til dig i haven, møllen og ikke mindst caféen.

Du skal beregne i snit én weekend pr. måned i samarbejde med alle de øvrige frivillige. Én aften om måneden er der laugsmøde, hvor vi fordeler opgaverne mellem os.

Henvendelse: tadremoellesvenner@gmail.com

For hurtig kommunikation og for at spare jeres foreninger for penge, send venligst jeres mailadresser til:

LHF: agnetevibholt@gmail.com

EHF: thsj@mail.dk

BLF: blf.bramsnaes@live.dk

LMF: vivianus@post.tele.dk

TMV: tadremoellesvenner@gmail.com

Næste deadline for bidrag er den 1. september 2020.

Bidrag modtages gerne efter aftale med redaktionsudvalget.

2020 Program for Tadre Mølle

Faste åbningstider og entré:

Maj, juni, august og september hver weekend kl. 11 – 16, hvis ikke andet er angivet.

Juli alle dage kl. 11 – 16, dog **mandage lukket**.

Almindelig entré: 35 kr. for voksne. Grupper på min. 15 voksne: 20 kr.

Alle under 18 år gratis. **Alle aktiviteter er gratis.**

Aktivitetsprogram:

APRIL: Påske tors. den 9. – man. Den 13. kl. 11-16. Almindelig entré / aktiviteter tors.-fre. og søn.-man. kl. 12-16. **AFLYST!**

Valborgaften tors. den 30. kl. 18-21. Gratis / tag blomster med til majstangen. **AFLYST!**

MAJ: Sæsonen starter lør. den 2. **(- ?)**

Krible-krabledag søn. den 10. Almindelig entré / aktiviteter kl. 11-15.

JUNI: Dansk Mølledag søn. den 21. kl. 11-16. Gratis.

Kildemarked søn. den 28. kl. 10-16. Almindelig entré.

JULI: Søndagsarrangementer ved ROMU den 12., 19. og 26. kl. 12-16. Almindelig entré / aktiviteter gratis.

Høslæt søn. den 12. kl. 11-15. Almindelig entré.

AUG: Mølle-Maries 118-års fødselsdag fre. den 14. kl. 19-21.30.

Særskilt entré. Program annonceres.

SEPT: Krible-krabledag søn. den 13. Almindelig entré / aktiviteter kl. 11-15 .

Plantemarked lør. den 19. kl. 12-15. Gratis entré til markedet.

OKT: Efterårsferie lør. den 10. – søn. d. 18. kl. 12-16. Almindelig entré. Detailplan i næste nummer.

DEC: Julemarked søn. den 6. kl. 10-16. Almindelig entré. Detailplan i næste nummer.

Læs løbende om arrangementerne på TMV's hjemmeside

www.tadremoellesvenner.dk

og ROMUs hjemmeside www.romu.dk

NYT FRA DEN SELVEJENDE INSTITUTION TADRE MØLLE

Af Bent Gottfredsen

I september fik vi takket østsiden af staldene. Hermed har vi været hele vejen rundt. De eneste bygninger, der ikke er nytækkede, er nu svinehuset og selve møllebygningen. Her vurderer vi, at stråtagene kan holde ca. 10 år endnu. Møllebygningen vil det være realistisk at søge fondsmidler til. Svinehuset vil det måske ligge lidt tungere med, og det vil nok være klogere i en ansøgning at skrive naturskole end svinehus.

TMV's håndværkere fik på samme tid bygget en meget flot trappe af granit til personaleindgangen på sydsiden af stuehuset. Senere vil der komme et smedjernsgelænder ma-

Østsiden af staldene under tækning

De nye rør til staldene blev med behørig respekt for Tadre Mølle standsmæssigt fragtet af tækkemand Eg Westergren på denne fine VOLVO årgang 1976

gen til det ved trappen i gården. Ved indgangen til Nationalparkens "Port 1" i laden er der også lagt nyt trappe-trin.

Tinglysningen er desværre endnu ikke kommet på plads. Årsagen er, at der skulle have været søgt om ophævelse af landbrugspligten, ikke om dispensation fra den. Landbrugspligten er nu blevet ophævet. Dermed er alle formalia i orden. Tinglysningen vil derfor kunne gennemføres her i foråret.

Vi har haft to møder med ROMU for at få lejekontrakten justeret efter ejerskiftet, herunder at få afklaret, hvad museets lejemål omfatter. Desuden har vi drøftet forsikringsdækningen på Tadre Mølle. Det viser sig, at ROMU's forsikring kun omfatter de-

res lejemål i åbningstiden. DSI har derfor udvidet sin forsikring, således at publikums færden også er dækket, når møllen ikke er åben. Samtidig er forsikringen udvidet til også at omfatte landbrugsarealerne. Forsikringsgennemgangen har synliggjort, at der er behov for opsætning af adfærds-skilte på Tadre Mølles areal. Bestyrelsen er ved at analysere behovet med henblik på opsætning af skilte.

Der stiles efter afholdelse af et møde mellem DSI, ROMU og Nationalparken med henblik på at drøfte emner af fælles interesse.

I løbet af foråret skal vi have justeret lejeaftalen med TMV på grund af ejerskiftet.

Øen i mølledammen vil blive planeret yderligere, ikke som lovet i vinterens løb, men når den kan bære en maskine. Herefter kan broen igen komme på plads og publikum få adgang.

Efter mange og svære overvejelser og drøftelser vil lindelysthuset blive beskåret, således at det igen bliver, hvad det var tiltænkt, og hvad det har været: Et lindelysthus. Problemet er, at det i mange år ikke er blevet beskåret regelmæssigt, som det skulle have været. Lindelysthuset er meget smukt, som det står nu, men Tadre Mølle er et museum, og derfor væg-

ter kultuhistoriske hensyn tungt.

Lindelysthuse består af et antal tæt plantede lindetræer, der beskæres jævnligt i nogle få meters højde, således at kronerne vokser sammen og danner en samlet lukket krone – et lysthus. De var meget populære i lidt større og finere haver for lidt over 100 år siden. Der findes næsten ikke flere. Umiddelbart vil lindelysthuset ikke se pænt ud efter beskæringen, men efter et år eller to vil vist alle kunne se, at det var rigtigt at gøre det, og lindetræerne kan tåle det.

På Tadre Mølle havde vi den glæde at blive nummer to i den konkurrence, som Historiske Huse havde udskrevet om Danmarks Smukkeste Vandmølle – og dermed Sjællands smukkeste. Vi er glade og stolte over resultatet, som i høj grad også skyldes møllevennernes store indsats. Det gav anledning til megen omtale i medierne - og dermed også et vældigt rykind på julemarkedet.

*Glade håndværkere efter endt tungt arbejde.
Bent, Frederik, Sven-Erik og John*

Lethrica

Lethrica er tidsskrift og medlemsblad for de historiske foreninger i Bramsnæs, Hvalsø og Lejre samt Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner. Arkiverne og museerne tilbydes en fast rubrik.

Lethrica betyder "Noget om Lejre", og bladet er en sammenlægning af Lejre Historiske Forenings blad *Lethrica* og *Nyt fra Egnshistorisk Forening* i Hvalsø.

Forsendelse: *Lethrica* tilsendes medlemmerne af de tre historiske foreninger, Lejre Museumsforening og Tadre Mølles Venner samt lokalarkiverne.

Ved **manglende levering** rettes henvendelse til de respektive foreninger:

LHF: Agnete Vibholt
agnetevibholt@gmail.com

EHF: Ole Theill Knudsen,
Tlf. 22808664
ole@gundested-camping.dk

BLF: BLF fællesmail
blf.bramsnæs@live.dk

LMF: Vivian Møller
vivianus@post.tele.dk

TMV: Connie Olsen
tadremoellesvenner@gmail.com

Redaktionsudvalg:

Bent Gottfredsen, Bramsnæs vakant, Hans Jørgen Lych Larsen, Karin Gottfredsen, Lilli Budtz

Redaktion og layout:

Thyra Johannesen
thsj@mail.dk

**FORENINGERNES
KOMMENDE
ARRANGEMENTER**

Torsdag den 16. april 2020 kl. 19 i Felix: **AFLYST!**

Kaare R. Skou og H. J. L. Larsen: Besættelsen (LHF)

Søndag den 26. april kl. 14-15 på Lejre Museum:

Særomvisning: "Historie-fortællingen om Lejre" (LMF)

Onsdag den 29. april 2020 kl. 19.30 på Gundestedgård, Gundestedvej 40, Hvalsø:

Foredrag om kommunalreformen 1970 (LHF,EHF,BLF,LB/A)

Torsdag den 30. april kl. 19.00:

Generalforsamling (LMF)

Torsdag den 30. april kl. 18: **AFLYST!**

Valborgaften på Tadre Mølle (EHF, TMV)

Søndag den 3. maj 2020 kl. 11-14:

Tur til bronzealderens høje ved Ryegaard (BLF)

Fredag den 15. maj 2020 kl. 9.00: **AFLYST!**

Udflugt til Trelleborg og Tissø/Fugledegård (LHF)

Søndag 24. maj kl. 14-15 på Lejre Museum:

Særomvisning : "Lejre vs. Jellingestenene" (LMF)

Torsdag den 28. maj kl. 19.00:

Ekstraordinær generalforsamling (LMF)

Søndag den 7. juni kl. 11:

Sæsonåbning på Gl. Kongsgaard (LMF)

Tirsdag den 9. juni kl. 19-21:

Foredrag: "Striden om historien" (LMF)

Søndag den 14. juni Kl. 14-15:

Særomvisning: "Døden" (LMF)

Mandag den 15. juni 2020 kl. 19.00 i Kulturhuset i Hvalsø:

Foredrag om Genforeningen (LHF,EHF,BLF, LB/A)

Fredag den 14. august kl. 19.00 på Tadre Mølle:

Møllemaries Fødselsdag (TMV, EHF)

Lørdag - søndag den 29. – 30. august :

Sommerudflugt til Sønderjylland (LMF)